

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI
BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GÖLGE BANKACILIK UYGULAMALARININ TÜRK
BANKACILIK SİSTEMİ'NDE KÂRLILIĞA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ELVAN KAHRAMAN

ANKARA-2020

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI
BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GÖLGE BANKACILIK UYGULAMALARININ TÜRK
BANKACILIK SİSTEMİ'NDE KÂRLİLİĞA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ELVAN KAHRAMAN

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi BURCU GÜROL

ANKARA-2020

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı Bankacılık ve Finans Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Elvan KAHRAMAN tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 15/01 / 2020

Tez Adı Gölge Bankacılık Uygulamalarının Türk Bankacılık Sistemi'nde Kârlılığa Etkisi

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)

İmza

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Şenol BABUŞÇU Başkent Üniversitesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Burcu Gürol Başkent Üniversitesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Merve ACAR Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ONAY

Prof. Dr. İpek KALEMCİ TÜZÜN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Tarih: ... / ... /

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih:06 /01 /2020

Öğrencinin Adı, Soyadı: Elvan KAHRAMAN

Öğrencinin Numarası:21810236

Anabilim Dalı: Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı

Programı: Bankacılık ve Finans Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Burcu GÜROL

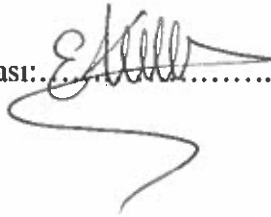
Tez Başlığı: Gölge Bankacılık Uygulamalarının Türk Bankacılık Sistemi'nde Kârlılığa Etkisi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 85 sayfalık kısmına ilişkin, 06/01/2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 19'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

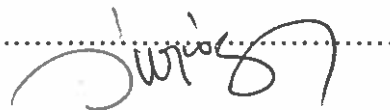
ONAY

Tarih: 06/01/2020

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Dr. Öğr. Üyesi Burcu Gürol

.....

TEŞEKKÜR

Yapmış olduğum bu çalışmada en büyük destekçim olan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Burcu GÜROL'a tüm yardımları için teşekkür ederim. Bu çalışmanın en başından beri yanımda olup, büyük destek olan arkadaşım Ezgi AKALIN'a teşekkür ederim. Her zaman yanımda olup bana destek veren ve bu yolda benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen Annem Zühre KAHRAMAN, Babam Mehmet Hadi KAHRAMAN'a bu çalışmamda bana destekçi olan beni yüreklendiren ablam Cemile DUYAN'a destekleri için teşekkür ederim. Bu çalışmamda Arş Gör. Yusuf Ömür YILMAZ'a ve çok değerli eşi Dr. Öğr. Üyesi Yektanurşin DUYAN YILMAZ'a yardımları için teşekkür ederim.

Elvan KAHRAMAN

2019

ÖZET

Bu çalışma, gölge bankacılık sisteminin, Türk Bankacılık Sistemi'nde kârlılığa etkisinin ölçülmesi amacıyla hazırlanmıştır. Her ne kadar literatürde, sistemin kesin bir tanımlaması olmasa ve sistemin büyüklüğü tanıma göre değişse de, gölge bankacılık sistemi bütün finansal sistemin önemli bir parçasını oluşturmakta olup, literatürdeki gölge bankacılığa ilişkin çalışmaların krizlerden sonraki dönemlerde artış gösterdiği görülmektedir. Bu çalışmada gölge bankacılığın doğuşu, kavramsal çerçevesi, olumlu ve olumsuz yönleri ele alınmış, son olarak ise gölge bankacılığın Türk bankacılık sisteminde kârlılığa olan etkisi analiz edilmiştir. Analiz sonucunda gölge bankacılık faaliyetlerinin banka kârlılıklarını arttırdığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilanço Dışı İşlemler, Gölge Bankacılık, Gölge Bankacılık İşlemlerinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Etkisi

ABSTRACT

This study is prepared to measure the impact of the shadow banking system on the profitability of the Turkish Banking System. Although there is no definite definition of the system in the literature and the size of the system varies according to the definition, the shadow banking system constitutes an important part of the whole financial system. It is observed that the studies on shadow banking in the literature have increased in the literature since the crises 2008. In this study, the emergence of shadow banking, its conceptual framework is examined in regard to its positive and negative aspects and in the end, the effect of shadow banking on the profitability of the Turkish banking system is analyzed. It is found that the shadow-banking operations yield an increase in the profitability of banks.

Keywords: Off Balance Sheet Transactions, Shadow Banking, The Effect of Shadow Banking Transactions on the Turkish Banking System

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM I. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ, FİNANS SİSTEMİNİN KRİZLERLE İLİŞKİSİ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ ÖZELLİKLERİ	2
1. Bankacılık Kavramı ve Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	2
1.1. Türk Bankacılık Sisteminin Günümüzdeki Durumu	6
1.2. Bankacılık Sisteminin Ülke Ekonomisi İçin Önemi ve Krizlerdeki Rolü	8
1.3. Türkiye’de Yaşanan Bankacılık Krizleri	9
BÖLÜM II. GÖLGE BANKACILIK SİSTEMİNİN TANIMI, RİSKLERİ VE 2008 KRİZİNDEKİ YERİ	12
2.1. Gölge Bankacılık Sisteminin Tanımlanması	12
2.2. Geleneksel Bankacılık Sisteminin İşleyişi ve Gölge Bankacılık Sistemi Karşılaştırılması	13
2.3. Gölge Bankacılığın Düzenlenmesi	15
2.4. Gölge Bankacılık Sisteminin Bankacılık Sistemi Tarafından Kullanılma Sebepleri	15
2.4.1. Sermaye Yeterlilik Arbitrajı (Yasal)	15
2.4.2. Risk Faktörünün Sisteme Yayılması ve Fonlamanın Kısa Vadede Olması	16
2.4.3. Vergi Avantajı	16
2.5. Gölge Bankacılığı Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları	17
2.5.1. Gölge Bankacılık Sisteminin Avantajları	17

2.5.2. Gölge Bankacılık Sisteminin Dezavantajları	17
2.5.2.1. Hücum Durumunun Ortaya Çıkabilecek Olması	18
2.5.2.2. Yüksek ve Gizli Kaldıraç.....	18
2.5.2.3. Regülatif Arbitraj	18
2.6. Gölge Bankacılığın Türleri	19
2.6.1. İçsel Gölge Bankacılık	19
2.6.2. Dışsal Gölge Bankacılık.....	19
2.6.3. Devlet Destekli Gölge Bankacılık	20
2.6.4. Paralel Bankacılık	20
2.7. Gölge Bankacılığın Boyutları	20
2.8. Yapılandırılmış Finansal Enstrümanların ve 2008 Finansal Krizinin Gölge Bankacılık Sistemi İle İlişkilendirilmesi	21
2.9. Gölge Bankacılık ve Repo Piyasası İlişkisi	22
2.10. Kredi Temerrüt Takası	22
2.11. Kredi Aracılığı	23
BÖLÜM III. TÜRKİYE’DE GÖLGE BANKACILIK.....	24
3.1. Türkiye’de Gölge Bankacılık Uygulamaları	24
3.1.1. Garanti ve Kefaletler(GK).....	24
3.1.2. Taahhütler(T).....	24
3.1.3. Türev Finansal Araçlar.....	24
3.1.4. Emanet ve Rehinli Kıymetler	25
3.1.5. Bankerler	25
3.1.6. Holding Şirketleri	26
3.1.7. Konut Projeleri	26
3.1.8. Büyük Anadolu Çiftliği.....	26
3.2. Türkiye’de Gölge Bankacılığa İlişkin Düzenlemeler.....	27
BÖLÜM IV. GÖLGE BANKACILIĞININ TÜRKİYEDE’Kİ MEVDUAT BANKALARININ KÂRLILIĞINA ETKİSİ.....	29
4.1. Literatür Çalışması	29
4.2. Çalışmanın Amacı.....	30

4.3. Veri ve Metodoloji	30
SONUÇ	35
KAYNAKÇA	36
EK-1: BANKALARIN LİKİDİTE KARŞILAMA ORANI HESAPLAMASINA İLİŞKİN YÖNETMELİK	

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerikan Birleşik Devletleri

BOJ: Bank of Japan

EF: Ekonomik Faaliyet

FCB: Financial Stability Board

FİK: Finansal İstikrar Kurulu

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

MMF: Money Market Fund (Para Piyasası Fonu)

OFI: Other Financial Intermediates (Diğer Finansal Aracı Kurumlar)

OPEC: Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)

RFC: Request For Comments (Yorumlar İçin Talep)

ROE: Return On Equity (Özsermaye Kârlılığı)

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TL: Türk Lirası

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de Bankacılık Sisteminin (2014-2018) Tarihlerinde Banka Sayılarının Gelişim Göstergeleri	6
Tablo 2. Bankaların Şube Sayısına Göre Sıralaması	7
Tablo 3. Bankaların Çalışan Sayısına Göre Sıralaması	7
Tablo 4. Gölge Bankacılık ile Gölge Bankacılık Sistemi Arasındaki Farklılıklar. .	14
Tablo 5. Amerika’da İpotekli Borçlanma ve Menkul Kıymetleştirilmesi (Milyar Dolar)	21
Tablo 6. Çalışmada verileri analiz edilen bankalar.....	31
Tablo 7. Analizde Kullanılan Verilere İlişkin Detaylar	32
Tablo 8. Panel Veri Analizinde Kullanılan Değişkenlere Ait Açıklayıcı İstatistikler	32
Tablo 9. Korelasyon Analizi Tablosu	32
Tablo 10. Analiz Sonuçları Tablosu	34

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Krizlerin Oluşumu	9
Şekil 2. Kredi Temerrüt Takası (CDS) Sigortası İşleyiş Şeması	22
Şekil 3. Gölge Bankacılık ve Geleneksel Bankacılık Kredi Süreci	23

GİRİŞ

Gölge bankacılık kavramının, genel tanıma bakıldığında geleneksel bankacılık sisteminden bağımsız olduğu söylenememektedir. Gölge bankacılık, "Bilanço dışı işlemlerden (emanet ve rehinli kıymetler, garanti ve kefaletler, taahhütler ve türev finansal araçlardan) oluşan ve bankacılık sistemine yasal arbitraj, vergi arbitrajı, ilave fonlama avantajları gibi imkânları sunan bankacılık hizmetleri" olarak tanımlanmaktadır.

Bankaların bilanço dışı hesapları kâr dağıtım tablolarının, nakit akım tablolarının tabi olduğu gibi denetime tabi tutulmaktadır. Bilanço dışı hesapların tutar gelişimleri, bankalar arasındaki dağılımları, kârlılığa olan etkileri gibi hususlar dikkate alındığında son yıllarda önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Yaşanan son küresel krizin meydana gelmesinde ve büyümesinde bilanço dışı işlemlerin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Yapılan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Türk Bankacılık Sektörü'nün tarihsel gelişiminden bahsedilmektedir. İkinci bölümde gölge bankacılığın tanımı ve gelişimine değinilmektedir. Üçüncü bölümde ise Türkiye ve seçilmiş ülkelerde gölge bankacılık gelişimleri incelenmekte ve son bölümde ise gölge bankacılığın Türk bankacılık sisteminde kârlılığa olan etkisi analiz edilmektedir.

BÖLÜM I. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ, FİNANS SİSTEMİNİN KRİZLERLE İLİŞKİSİ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ ÖZELLİKLERİ

1. Bankacılık Kavramı ve Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Bankalar, fon toplayan ve toplamış olduğu fon kaynaklarını, fon ihtiyacı olan gerçek/tüzel kişilere ve devlete kısa ve uzun vadeli kredi olarak veren finansal kuruluşlardır.

Bankalar, günümüzdeki mevduat toplama ve kredi verme gibi temel işlemlerinin dışında da birçok işlem yapmaktadırlar. Bunlar aşağıda sıralanmıştır;

- Ülkenin para politikalarını ve kredi süreçlerini desteklemek,
- Finans sistemindeki işlemlerin aracılık görevini üstlenmek,
- Menkul kıymetlerin alış ve satış işlemlerini gerçekleştirmek,
- Kıymetli varlıkların kiralık kasalar aracılığı ile korunmasını sağlamak,
- Müşterilere ödeme kolaylığı sağlamak (kredi kartı, banka kartı vb.)
- İç ve dış ticaret işlemlerinde aracılık görevini üstlenmek (Yetiz, 2016).

Ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip olan bankalar sadece parasal konularda işlem yapmakla kalmayıp, ülkedeki finansal yapının daha güçlü olmasında büyük rol oynamaktadırlar. Makroekonomik istikrarın uzun dönemde sağlanmasına yardımcı olurlar. Türkiye’de bankacılık sektörünün geçmişiyle ilgili yapılan çalışmalarda, Türk bankacılık sektörünün gelişimini altı döneme ayrılmıştır. Bunlar (Yetiz, 2016):

- Osmanlı Devleti Dönemi (1847-1923),
- Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1933),
- Kamu Bankaları Dönemi (1933-1945),

- Özel Bankalar Dönemi (1945-1960),
- Planlı Dönem (1960-1980),
- Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemidir (1980-2004).

Kırım Savaşı ile birlikte Osmanlı Devleti'nin finansal sistemi bozulmuş, bu nedenle maddi dış desteğe ihtiyaç duyulmuştur (Olgu, 2013). Kırım Savaşı'nın sona ermesiyle 1856 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşması'nın ardından maddi ihtiyaçlar, buna bağlı olarak da dış borç artmıştır. Dış borçlanmanın engellenemeyen artışı Osmanlı Bankası'nın kurulmasına vesile olmuştur. Osmanlı Devleti'nde bankacılık anlayışı, 1856 yılında Osmanlı Bankası'nın kurulmasıyla başlamıştır. Osmanlı Bankası'nın kuruluşunu izleyen dönemde birçok yabancı banka, yüksek faiz ve döviz kuru avantajlarından yararlanmak amacıyla ülkede faaliyet göstermeye başlamıştır (Sümer, 2016).

Yabancı bankalarca gösterilen bu ilgiye tepki olarak Osmanlı döneminde ulusal bankacılık hareketi başlamıştır. Ulusal sermayeli olarak 22 ulusal banka kurulmuştur. 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sektörde dönüm noktası olmuş, kurulan 22 bankaya ilaveten 13 adet yabancı sermayeli banka kurulmuştur (Yetiz, 2016). Ulusal sermayenin yetersizliği nedeniyle bankacılık alanında devlet desteğine ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bu yüzden ulusal bankaların devlet desteği alması zorunlu hale gelmiştir. Bu dönemde ilk olarak açılan banka 1924'te Türkiye İş Bankası olmuştur (Olgu, 2013). 1925'te ise ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur (Parasız, 2007). Sanayi ve Maadin Bankası'nın kuruluş amacı özel sektör işletmelerine kredi sağlamak olsa da bu amaç gerçekleştirilememiş ve banka 1933 yılında Sümerbank'a devredilmiştir (Yetiz, 2016). 1932'den sonra ülkemizdeki banka sayısı altmışa ulaşmış olup, bunların kırk beşi ulusal ve on beşi yabancı sermayeli banka niteliğinde bankalardır (Olgu, 2013).

Bu dönemde altmışa ulaşan banka sayısı, 1932 yılı sonrasında kırka düşmüştür. Dünyadaki yaşanan ekonomik buhranlar, ülkedeki finansal enstrümanları etkilediğinden, banka sayısında azalma görülmüştür. Banka sayısında görülen düşüşe bağlı olarak, şube sayılarında da azalma olmuştur (Küçükkocaoğlu, 2018). Bu dönemin en önemli ve belirgin özelliği bankacılık açısından kamu bankalarının açıldığı dönem olarak bilinmesidir (Yetiz,

2016). 1933 yılında Sümerbank, 1933'te Belediyeler Bankası, 1935'te Etibank, 1937 yılında Denizbank ve 1938 yılında ise Halkbank faaliyete geçmiştir. Bu bankalar, devlet desteğiyle işletmelere sermaye sağlamak amacıyla kurulmuş devlet bankalarıdır. Sümerbank, imalat sektöründeki işletmelere finans sağlamak amacı ile faaliyete geçmiştir. Etibank ise madencilik ve enerji alanındaki işletmelere finans sağlamak için kurulmuştur. Belediyeler Bankası da su, elektrik ve drenaj sistemi gibi alt yapı sistemlerinin yapılması için belediyelere kredi sağlamak amacıyla kurulmuştur. Denizbank, deniz işletmeciliğini kurmak ve yatırımlarını finanse etmek için, Halkbank ise küçük işletmelere destek sağlamak amacıyla faaliyete geçmiştir (Olgu, 2013).

1944-1960 yılları arasında, 27 özel banka ve üç kamu bankası kurulmuştur. 1944'te Yapı ve Kredi Bankası, 1946'da Garanti Bankası, 1948'de Akbank faaliyete başlamıştır. 1960'lı yılların ilk yarısında, birçok bankanın faaliyetlerine son verdiği önemli bir dönem olmuştur. 1960 ile 1964 yılları arasında toplam 15 bankanın iflas etmesiyle, bankalar için tasfiye kararı verilmiştir (Şimşek, 2015). Bu dönemin bir başka özelliği de banka açılması devlet eliyle sınırlandırılmıştır. Planlı döneme geçilmesi ile beş adedi kalkınma iki adedi ticari banka olarak, toplam 7 banka kurulmuştur. Bu dönemde kurulan bankaların isimleri şöyledir:

- 1962 yılında TC Turizm Bankası,
- 1963 Sınai Yatırım ve Kredi Bankası,
- 1964 Devlet Yatırım Bankası, Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası,
- 1968 Türkiye Maden Bankası,
- 1976 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası,
- 1977 Arap-Türk Bankasıdır (Yetiz, 2016).

1980 yılının başlarında çıkarılan “Ödünç Para İşleri Kanunu”na göre, bankaların uyguladıkları kredi faiz oranlarına sınırlama getirilmiştir. Kanunen getirilen bu kısıtlamalar, bankerler karşısında mevduat kaybeden bankaları birlik olmaya ve bankerlere karşı ambargo uygulamaya yönlendirmiştir. Banker sisteminin dönemsel yükselişi üzerine bankalarda uygulanan ambargo, 1982 yılına gelindiğinde Türk bankacılık sektörünün önemli bir krize girmesine neden olmuştur. (Küçükkocaoğlu, 2018).

1980 yılına kadar devlet kontrolünde olan ve kısıtlayıcı mali araçlar ile hizmet veren bankacılık sistemi, 1980 yılı sonrası liberalleşme yolunda hızlı şekilde ilerlemiştir (Bakdur, 2003). Türkiye'nin demokrasi ile yeniden inşası yapılmış ve ülkenin ihracatta büyümesi finansal liberalleşmeyi hızlandırmıştır. 19'u yabancı ve 11'i ulusal banka olmak üzere toplam 31 banka sistem içerisinde yer almıştır. Bu dönem Türk Bankacılık Sektörü için teknoloji açısından tam bir dönüm noktası olmuştur. Dönemin en belirgin özelliği, 1994 yılında yaşanan krizdir. Bu krizden sonra kapalı olan döviz pozisyonu açık pozisyon haline gelmiş ve dışarıdan yeniden borçlanmaya başlanılmıştır. 1994 krizinden sonra kamu bankalarının hem borç alma hem de borç verme durumları siyasileşmeye başlanmış, bankacılık sektörünü dengesiz bir oyun alanı haline gelmiştir (Olgu, 2013). Kasım 2000 krizi ülke ekonomisinde olduğu gibi Türk Bankacılık Sektörü'nde de olumsuz etkiler bırakmıştır. 1999 yılının sonlarına doğru gelindiğinde enflasyonun %70 seviyelerine ulaştığı, ekonominin %6,1 küçüldüğü, faizlerin %106 seviyelerine geldiği gözlemlenmiştir. 2001 Şubat krizinde ise bankacılık sektörü büyük bir yıkım yaşamıştır. Bu kriz bir gecede faiz oranlarının % 6000-6200'leri gördüğü büyük bir kriz olmuştur. Banka sayısı 2000 yılında 85, şube sayısı 7983 ve personel 174.730 iken, 2003 yılında banka sayısı 51'e, şube sayısı 6.568'e ve personel sayısında ise 138.724'e gerilemiştir (BDDK, 2003). 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin sebebi bankaların kırılgan bir yapıya sahip olması olarak gösterilebilir. Bankacılık sisteminin o dönemki kırılganlık sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

- Özkaynak yetersizliğinin olması,
- Bankaların yapısal olarak küçük ölçekli olması,
- Sektör içinde kamu bankalarının baskın olması,
- Oluşan vade uyumsuzlukları ve kontrol altına alınamayan açık pozisyonlar,
- Piyasa risklerine karşı çok fazla duyarlılık,
- İç denetim yetersizliği,
- Risk yönetiminin yeteri kadar yapılamaması,
- Kurumların yönetim yetersizliğinin olması,
- Aktif yapısının zayıflığı gibi sebepler dikkat çekmektedir (Sümer, 2016).

1.1. Türk Bankacılık Sisteminin Günümüzdeki Durumu

Günümüzde Türk bankacılık sistemi, çağdaş bankacılığın gereklerini yerine getiren, sermaye yapısı güçlü, kendine has ve verimli düzenleyiciliği olan, denetimde en üst kurumları barındıran ve her geçen gün gelişmeye devam eden bir yapıya sahiptir. Türkiye’de şu anki bankacılık sisteminde, tüm dünyada gelişmiş kabul edilen ülkelerin yapmış olduğu iş, işlem ve hizmetlerin tamamı gerçekleştirilmektedir. Türk Bankacılık Sektörü’nün finans açısından önemi gün geçtikçe artmaktadır. Ülkemizde 2013 yılından sonra sektör aktif büyüklüğü gayri safi yurtiçi hasılayı geçmiş bulunmaktadır. Türkiye’de bankacılık sektörü ekonomiye büyük katkı sağlamaktadır (Yetiz, 2016). Bankacılık sektöründe Mart 2018 itibariyle bankaların toplam sayısı 52 olup bunlardan, 34 tanesi mevduat bankası, 13 tanesi kalkınma ve yatırım bankası ve 5 tanesi de katılım bankasıdır. Türkiye’de bankalar, faaliyetlerine, niteliklerine ve tâbi oldukları hükümlere göre sınıflandırılmaktadırlar. Faaliyet alanlarına göre bankalar; mevduat ve katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankalarından oluşmaktadır. Nitelik özelliklerine göre bankalar; Türkiye’de kurulan bankalar ve yurtdışında kurulan bankaların şubeleri olarak ayrılmaktadır. Tâbi oldukları hükümlere göre bankalar ise; özel bankalar ve kamu bankaları olarak sınıflandırılmaktadır (Yetiz, 2016).

Tablo 1. Türkiye’de Bankacılık Sisteminin (2014-2018) Tarihlerinde Banka Sayılarının Gelişim Göstergeleri

Banka Türleri	2014	2015	2016	2017	2018
Mevduat Bankaları	34	34	34	33	34
Kamu Bankaları	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli	11	9	9	9	9
Yabancı Sermayeli	19	21	21	20	21
Tas. Mevd. Sig. Fonu Devr.	1	1	1	1	1
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	13	13
Katılım Bankaları	4	5	5	5	5
Toplam	51	52	52	51	52

Kaynak: (https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp, 2018)

Tablo 1’de 2014 yılından 2018 yılına kadar banka sayısında değişim görülmektedir. Kamu bankaları sayısı, incelenen süreçte değişmezken yabancı sermayeli banka sayısının arttığı görülmektedir.

Bankaların şube sayılarındaki değişim Tablo 2’de gösterilmiştir. Seçilen 24 banka, Türkiye Bankalar Birliği’nin derlediği verilere göre aktif büyüklüğü en büyük ve en fazla hizmet veren bankalardır.

Tablo 2. Bankaların Şube Sayısına Göre Sıralaması

Sıra	Banka	2014	2015	2016	2017	2018
1	Ziraat Bankası	1.707	1.802	1.814	1.781	1.780
2	İş Bankası	1.358	1.377	1.374	1.364	1.364
3	Halk Bankası	900	949	964	969	972
4	Garanti Bankası	1.002	980	968	945	936
5	Vakıflar Bankası	893	920	924	927	935
6	Yapı Kredi Bankası	1.003	1.000	936	866	866
7	Akbank	991	902	841	801	801
8	Denizbank	716	692	694	697	708
9	QNB Finans Bank	658	642	630	580	542
10	Türk Ekonomi Bankası	551	532	515	504	504
11	Şekerbank	312	301	273	273	273
12	İNG Bank	316	298	268	261	257
13	Anadolubank	108	106	106	112	112
14	HSBC Bank	298	284	90	82	82
15	Fibabank	67	67	73	80	83
16	Alternatifbank	73	59	53	53	53
17	Odea Bank	48	55	50	47	47
18	ICBC	44	44	44	44	44
19	Burgan Bank	58	56	49	43	43
20	Turkland Bank	33	34	33	33	24
21	Turkish Bank	18	13	13	12	12
22	Arap Türk Bankası	7	7	7	7	7
23	Citibank	8	8	8	7	3
24	Deutsche Bank	1	1	1	1	1
	Sektör	11.223	11.193	10.781	10.550	10.449

Kaynak: (<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/4>)

Tablo 2’de 2014-2018 yılları arasında şube sayısındaki değişimler görülmektedir. Ziraat Bankası şube sayısı sıralamasında ilk sırada iken, onu takip eden banka İş Bankası olup, üçüncü sırada Halk Bankası yer almaktadır.

Tablo 3. Bankaların Çalışan Sayısına Göre Sıralaması

Sıra	Banka	2014	2015	2016	2017	2018
1	İş Bankası	24.308	25.157	24.756	24.868	24.836
2	Ziraat Bankası	23.617	25.697	25.015	24.554	24.681
3	Garanti Bankası	19.036	19.692	19.689	18.850	18.639

4	Yapı Kredi Bankası	17.457	18.261	18.366	17.944	18.294
5	Halk Bankası	17.314	17.104	16.956	17.851	17.779
Sıra	Banka	2014	2015	2016	2017	2018
6	Vakıflar Bankası	14.920	15.410	15.615	16.097	16.150
7	Akbank	16.305	14.050	13.843	13.884	13.840
8	Denizbank	13.189	12.923	12.938	12.257	12.190
9	QNB Finans Bank	12.830	12.950	12.451	12.007	11.854
10	Türk Ekonomi Bankası	10.142	9.927	9.640	9.464	9.610
11	ING Bank	6.156	5.603	5.284	4.935	4.671
12	Şekerbank	4.460	4.078	3.611	3.591	3.545
13	HSBS Bank	5.659	4.997	3.188	2.478	2.471
14	Anadolu Bank	1.761	1.711	1.784	1.817	1.754
15	Fibabank	1.222	1.290	1.488	1.633	1.684
16	Odeabank	1.388	1.538	1.681	1.185	1.126
17	Burgan Bank	1.046	1.022	994	947	1.004
18	Alternatifbank	1.231	1.073	928	947	938
19	ICBC	852	841	809	810	797
20	Türkland Bank	641	662	608	523	506
21	Citibank	469	517	468	421	405
22	Arap Türk Bankası	282	291	288	259	258
23	Türkish Bank	265	252	225	230	216
24	Deutsche Bank	115	123	112	119	114
	Sektör Toplamı	200.886	201204	196.699	193.504	187.362

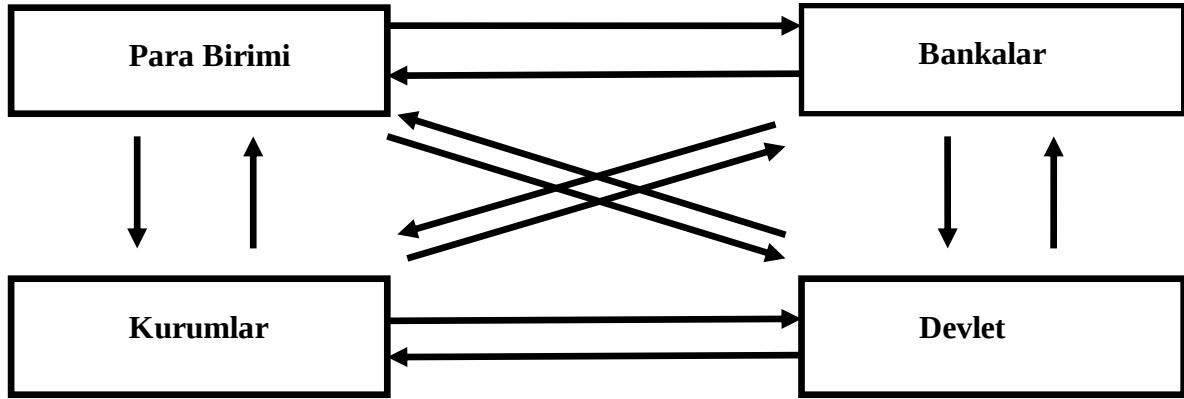
Kaynak: (<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/4>)

Tablo 3’de bankacılık sektöründeki çalışan sayılarının son beş yıldaki değişimi gösterilmiştir. Sektörün tamamına bakıldığında incelenen yıllar itibariyle çalışan sayısında azalma olduğu görülmektedir. Tablo 3’e göre personel sayısı en fazla olan banka İş Bankası, ikinci banka ise Ziraat bankası ve üçüncü banka ise Garanti Bankası’dır 2018 yılında incelenen 24 bankada toplam 187.362 kişi istihdam edilmektedir.

1.2. Bankacılık Sisteminin Ülke Ekonomisi İçin Önemi ve Krizlerdeki Rolü

Bankaların temel fonksiyonu mevduat toplama ve kredi verme faaliyetleridir. Bankalar, gerçekleştirdikleri faaliyetler aracılığı ile ülke ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır ancak; dönem dönem, sektöre özgü problemlere bağlı olarak büyük ekonomik krizler yaşayabilmektedirler.

Şekil 1. Krizlerin Oluşumu

Kaynak: (Obstfeld, 2007).

Şekil 1’de krizin doğmasına sebep olan etkileşim gösterilmektedir. Krizlere sebep olan haller, para birimi, bankalar, devlet ve kurumların birbirleri ile olan ilişkileri olarak kabul edilmektedir. Bunlar ‘kriz’ olgusunu oluşturan en önemli unsurlardır. Bankalar, ekonomi açısından, devlet ve para birimi arasında iki yönlü etkileşime sahiptirler. Bankalar, hem tasarruflarının doğru şekilde değerlendirilmesine, hem de reel sektörün yatırım projelerini fonlayarak gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu yüzden bankalarda oluşan her türlü aksaklık ülke ekonomisi için ciddi sorun oluşturabilmektedir (Doruk, Genel Olarak Gölge Bankacılık ve Türkiye’de Gölge Bankacılık Üzerine Bir Araştırma, 2013).

Bankacılık alanında meydana gelen krizler genellikle banka bilançolarının bozulmasından kaynaklanmaktadır. Sorunlu kredilerdeki artış, menkul değer piyasasındaki dalgalanmalar, reel sektörün sıkışması gibi sebeplerden bankaların aktif yapılarının bozulması banka bilanço yapılarını bozmaktadır (Ertay, 2016).

1.3. Türkiye’de Yaşanan Bankacılık Krizleri

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de finansal liberalizasyonla beraber oluşan ekonomik krizler görülmektedir. 1970 yılının sonlarında ödemeler dengesi problemleri nedeniyle meydana gelen ekonomik resesyon, döviz ihtiyacını tamamlayacak yeni bir sanayileşme stratejisinin uygulanması gerektiğini ortaya koymuştur. Türkiye ekonomisinde ihtiyaçların karşılanması için gerekli finansal piyasalarda liberalizasyon ve derinleşmenin oluşturulması yönünde, 1980 yılından sonra farklı yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır (Erdoğan, 2002). 1980 öncesinde dışa kapalı bir ekonomi ile ithal ikamesine

dayanan, sabit kur rejiminin izlendiği bir yapı mevcut iken, finansal liberalizasyonu ve ihracata yönelik sanayileşme stratejisi başlatılarak, döviz kuru ve faiz politikalarında değişikliklere gidilmesi için 24 Ocak 1980 kararları alınmıştır (Akyüz, 2003). Faizin serbest bırakılmasıyla, bu dönemde bankerlik yapan kuruluşların sayıları artmıştır. Yeterli önlem alınamadığı için çok geçmeden bankerlik sistemi çökmüştür (Akpınar, 2009). 1982 yılında oluşan krizin bankacılık sektörü açısından en önemli sonucu, mevduatın dağılımının bankalar arasında değişimi olmuştur. Bu dönemde yaşanan krizde bankalardaki mevduatlar özel bankalardan kayıp kamu bankalarına geçirilmişlerdir. Banker krizinden sonra başlayan ve piyasadaki mevduatın azalmasına neden olan süreçte, T.C. Merkez Bankası'nın “son kredi mercii” görevini başarılı şekilde yerine getirmesi ile, sistemde tıkanıklık yaşanması engellenmiştir (Akpınar, 2009).

1993 yılında faiz oranlarının düşürülmesi kararı ile dövize ve borsaya yatırımlar artmıştır. Artan taleple döviz kurlarının yükselmesi Merkez Bankası müdahalesine rağmen engellenememiştir. 1993 yılında Merkez Bankası'nın varlık dengesinde gerçekleşen önlenemez değişim kriz sinyallerini gösterirken, önlem alınamamış olması 5 Nisan 1994 krizinin yaşanmasını kaçınılmaz kılmıştır (Yülek, 1997.). 1994 krizi, Türkiye tarihinde yaşanan önemli krizler arasında yer almaktadır. Türkiye ekonomisini derinden etkileyen bu kriz, piyasalarda güveni zedelemiştir. 5 Nisan 1994 kararlarıyla ilk olarak döviz kuru kontrol altına alınmış, cari ve bütçe açıkları düşürülmüş olup bunlara bağlı olarak enflasyon hızı yavaşlamıştır. Bunun yanında hedeflenmiş olan finansal reformların gerçekleştirilememesinden kaynaklı olarak, finansal sektördeki sorunlar artmaya devam etmiştir (Fırat, 2008).

1996 yılında, ekonomide istenilen istikrarın sağlanamaması nedeniyle yeni bir krizin doğmasına engel olunamadığı görülmektedir. Bu dönemde devlet iç borçlanma açığı ile savaştığından, finansal sistemdeki mevduat arayışından vazgeçip, bono ihracına ağırlık vermiştir. 1997 yılında bono ihalelerini vadesini uzatan devlet, bono getirisini de enflasyon odaklı hale getirmiştir. Bu durum, farklı olumsuz sonuçların doğmasına sebep olmuştur (Yılmaz, 2005). Arz talep dengesi bozulmuş, bankalarda likidite sorunları yaşanmaya başlanmıştır.

Türkiyenin, 2000'li yıllarda, ödemeler dengesi sorunu olmayan, bununla beraber kronik enflasyonun etkisinde, kamunun iç borç problemi durgunlaşmış ve kırılgan bir bankacılık yapısına sahip bir ülke olduğu söylenebilir. Bu şartlar ile beraber, IMF ile döviz kurunu nominal değer olarak kullanan para ve kur politikasını benimseyen, sıkı maliye politikasından oluşan üç yıllık bir istikrar programı uygulamaya konulmuştur (Mangır, 2006). Enflasyonu düşürmek için uygulanan programın başlaması ile faiz oranlarında hızlı düşüş sağlanmıştır. Enflasyonun son 14 yılda %30'un altına ilk kez düşüşü, üretim ve iç talebi canlandırmıştır. Fakat Türk Lirası'nın beklentilerin üzerinde gerçek değer kazanması, iç talepte görülen hızlı canlanma, ham petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarının fiyatlarının artması gibi nedenlerle, 2000 yılından sonra cari işlemler açığı, beklentiler üzerinde artış göstermiştir (Atamtürk, 2007). Bununla birlikte, kamu bankaları için yapılan düzenlemelerde sorunlar, siyasette belirsizlik ve küresel sermayenin gelişen piyasalara karşı daha kaygılı yaklaşması, 2000 yılının son dönemlerinde Türkiye'ye yabancı sermayenin girişinde azalmaya yol açmıştır. Sonuç olarak ortaya çıkan 2000 Kasım krizinin ardından, finans sektöründeki risklerin artması ve ekonominin krize karşı hassas olması, 2001 yılının Şubat ayında bir kriz daha ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır (Yiğitoğlu, 2005).

2007 yılına doğru ise ABD'de mortgage piyasasındaki çöküş, yani konut satışlarındaki hızlı artışın bir anda azalması, bankaların kullandığı mortgage kredilerinin geri ödenmemesi, mortgage alacaklarına bağlı olarak çıkarılan ve tüm dünyada yatırımcısı bulunan menkul kıymetleri değersiz hale getirmiş ve birçok ülkede finansal sistemin bozulmasına neden olmuştur (Demir, 2008). Ortaya çıkışı mortgage krizi olsa da, yaşanan bu kriz likidite krizine dönüşmüştür (Ertay, 2016). Bu dönemde gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de sermaye çıkışları yaşanmıştır. Böylece yabancı kaynak bulmak zorlaşmıştır (Ertay, 2016). Bunların yanı sıra TL'de ve yatırım araçlarında ciddi derece de değer kaybı yaşanmıştır. Krizin Türkiye ekonomisindeki başka bir etkisi ise sorunlu kredi sayı ve bakiyesinde görülen artıştır. Toplam krediler içinde sorunlu kredilerin oranı yükselmiştir. Bu dönemde küresel kredilerin azalmasına bağlı olarak kredi maliyetlerinin yükselmesi ve yurt dışı pazarlarının daralması sonucu krizden reel kesim de etkilenmiş ve büyük oranda kayıplar yaşanmıştır. Reel kesimde daralma olması işsizliği de arttırmıştır.

BÖLÜM II. GÖLGE BANKACILIK SİSTEMİNİN TANIMI, RİSKLERİ VE 2008 KRİZİNDEKİ YERİ

2.1. Gölge Bankacılık Sisteminin Tanımlanması

Gölge bankacılık kavramının kökenleri, yetmişli yıllara dayansa da krizden sonra hızla büyüüp, herkes tarafından bilinir bir kavrama dönüşmüştür (Oktar, 2015). Gölge bankacılık sistemiyle müşterilere, ipotekli kredi veya varlığa dayalı teminatlar karşılığında kredi ya da para piyasası fonları verilip, bunun karşılığında elde edilen faiz farkı ile kâr sağlanmaktadır (Bozan, 2017).

Gölge bankacılık tanımı, ilk olarak Paul Mc Culley tarafından, 2007 yılında Birleşik Amerika’da Kansas City Federal Bank aracılığı ile yapılan bir sempozyumda kullanılmıştır. Paul Mc Culley’den iki yıl önce, katıldığı bir sempozyumda Raguran Rajan gölge bankacılığın tam olarak tanımına değinmese de gölge bankacılık ile ilgili kırılmalıkları ele almıştır (Dinç, 2015).

Finans kaynaklarında gölge bankacılığı farklı türlere göre tanımlayan, haritasını çıkaran, varlık ve fon akışını tanımlayan ilk kişi Zoltan Pozsar olmuştur (Singh, 2012). Finansal İstikrar Kurulu (FİK) geniş çapta kabul görmüş bir gölge bankacılık tanımını geliştirmiştir (Gridseth L. E., 2014). Gölge bankacılık FİK tarafından “düzenlemeye tabi bankacılık sistemi dışında kalan, kredi aracılık kurumları ve faaliyetleri” olarak tanımlanmıştır. Özetlenecek olursa, bankaların çalışma şekillerine benzeyen yüksek kaldıraçlı vade ve likit dönüşümüne yol açan bu yüzden sistematik riski meydana getirme olasılığı bulunan kredi aracılığı faaliyetleri, bankacılık düzenlemeleri kapsamında yer almıyorsa, gölge bankacılık faaliyetleri olarak değerlendirilebilir (Büyükkara, 2017).

FİK tarafından gölge bankacılık uluslararası düzeyde takibin sağlanması ve risklerden korunma kapsamında iki aşamalı olarak değerlendirilmektedir. İlk olarak mevcut banka dışı faaliyet gösteren finansal aracı kurumlar belirlenmektedir. Daha sonra bu kurumlardan merkez bankası, sigorta şirketleri, emeklilik fonları, yardımcı finansal

kurumlar ve kamu kaynaklı finansal kuruluşlar hariç tutulmaktadır. Finansal kurumlar için, çok daha geniş bir tanım yapılmaktadır.

Gölge bankacılık ürün ve hizmetlerini finansal piyasalardan sağlamaktadır. Genelde menkul kıymetleştirme yolu ile sunulan finansal araçlar, finansal piyasalar kanalı ile sunulmaktadır. Gölge bankacılık işlemleri, repo ve ters repo ile diğer finansal araçlarla gerçekleşmektedir. Sistemin düzenine ilişkin tavsiyelerini sunmak üzere gölge bankacılığı açıklayan Schwarcz, sadece gölge bankacılık kurumlarını değil ürün ve hizmetlerini kapsayan bir çerçeve yerine, finansal işlemlerin gerçekleştirildiği finansal piyasaların da tasnifini içine alan bir tanım yapmıştır (Schwarcz, 2012).

Konunun diğer uzmanları ve akademisyenler sürekli değişen ve gelişen gölge bankacılığı, genel kavramlarla çerçeve içine almayı tercih etmektedirler. Gölge bankacılık aktivitelerinin temeli finansal aracılık olarak ifade etmişlerdir (Dinç, 2015). Aynı kesim, gölge bankacılığı; hizmetleri bakımından mevduat toplamaksızın ve kredi garantisi bulunmaksızın yapılan bankacılık olarak tanımlamaktadırlar (Adrian T. a., 2012). Gölge bankacılık, vade, kredi ve likidite dönüşümü anlamında finansal aracı olarak kamusal likidite penceresine ve mevduat güvencesine erişim olmadan yapılan işlemlerdir.

2.2. Geleneksel Bankacılık Sisteminin İşleyişi ve Gölge Bankacılık Sistemi Karşılaştırılması

Geleneksel bankacılık ile gölge bankacılık arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da söz konusudur (Özdemir, 2013). Geleneksel bankacılık sisteminde olduğu gibi gölge bankacılığın temel işlevi fon fazlası olanlardan fon açığı olanlara aktarım yapılmasıdır. Geleneksel bankacılıkta temel fon kaynağı mevduatlardan oluşsa da gölge bankacılığın temel fon kaynağı repo işlemidir.

Hem geleneksel bankacılık hem de gölge bankacılık sistemi kredilere aracılık etmektedirler. Geleneksel bankacılık sisteminde kredi aracılık süreci tek çatı altında gerçekleştirilmektedir. Bu durum gölge bankacılık için geçerli değildir. Çünkü gölge bankacılıkta kredi süreci, birden fazla kuruluşun sürece dâhil olmasıyla yürütülmektedir. Bu sebeple, gölge bankacılık operasyonları daha karmaşık bir düzenden oluşmaktadır.

Bu iki finansal sistem arasındaki farklılıklardan bir diğeri de denetleme ve düzenleme mekanizmasıyla alakalı meydana gelmektedir. Geleneksel bankacılık sistemi kesin ve katı kurallara tabi iken, gölge bankacılık sistemi bu kuralların dışında kalmaktadır. Bu farktan dolayı, geleneksel bankacılık Merkez Bankası varlıklarından faydalandığından mevduat sigortası kapsamına girebilmektedirler. Fakat gölge bankacılık sisteminin oluşabilecek herhangi bir piyasa paniğine karşı sistemi korumaya alabilecek bir güvencesi bulunmamaktadır (Oktar, 2015).

Tablo 4. Gölge Bankacılık ile Gölge Bankacılık Sistemi Arasındaki Farklılıklar.

Geleneksel Bankacılık	Gölge Bankacılık (Menkul Kıymetleştirmeye Yönelik Bankacılık)
<u>Rezervler</u> Minimum düzeyler, düzenleme otoriteleri tarafından belirlenmektedir Sermaye açığı halinde Merkez Bankası'ndan borçlanılabilir.	<u>Risk Marjı</u> Minimum düzeyler taraflar arasında belirlenmektedir. Merkez Bankası'ndan borçlanılamaz.
<u>Teminat</u> Mevduat sigortası devlet güvencesi sağlamaktadır.	<u>Teminat</u> Likit varlıklar, hazine bonosu, menkul kıymetler, krediler ya da menkul kıymetleştirilmiş bonolar teminat olabilmektedir.
Krediler bilançoda yer almaktadır	<u>Menkul Kıymetleştirilmiş Krediler</u> Bazı menkul kıymetleştirilmiş bonolar bilançoda tutulabilir ve teminat olarak kullanılabilir. Genel olarak bilanço dışındadırlar

Kaynak: Gary Gorton ve Andrew Metrick: Journal of Financial Economics

Tablo 4'te görüldüğü gibi, gölge bankacılığın temel fon kaynağı, repo piyasası risk marjı ve bilanço dışı faaliyetlerden oluşmaktadır. Bir diğer fon kaynağı ise menkul kıymetleştirme işlemleri sonucu elde edilmektedir. Kredilerden kaynaklı vadesi gelmemiş alacakların yatırımcılar için hazırlanması ve satılması işlemi olan menkul kıymetleştirme, gölge bankacılık adına yeni ve önemli bir fon kaynağı oluşturmaktadır. Diğer yandan, geleneksel bankacılık düzeninde bazı menkul kıymetleştirilmiş bonolardan dolayı, bilançolarda sadece teminat amaçlı menkul kıymetler yer almaktadır.

İki sistem arasındaki en önemli fark mevduata verilen devlet güvencesinden ortaya çıkmaktadır. Mevduat sigortası, bankaların batma tehlikesine karşın mevduat sahiplerini garanti altına almak için getirilmiş bir güvence sistemidir. Gölge bankacılıkta mevduat sigortasının olmaması riskli durumlarda gerçek kişiler için herhangi koruma sağlanamayacağı anlamına gelmektedir (Oktar, 2015).

2.3. Gölge Bankacılığın Düzenlenmesi

Gölge bankacılık kaynaklı olarak oluşabilen zarar ve tahribatın engellenmesi amacıyla sistemin denetlenip düzenlenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Denetleme ve düzenlemelerde temel amaç engellenmeden bu finansal sistemdeki akışın kontrol altına alınmasıdır. Yani finansal riskler azaltılarak sistemin sağladığı olanaklardan faydalanılması amaçlanmaktadır. Finansal İstikrar Kurulu (FİK), 2011 yılında G-20 zirvesinden sonra gölge bankacılıkla ilgili izleme ve denetleme raporları hazırlamakla görevlendirilmiştir. Bu görevlendirme sonrası FİK, gölge bankacılığın sistematik risklerini azaltma konusunda beş ana hedef başlığı oluşturmuştur. Bu başlıklar şu şekilde sıralanmaktadır:

- a. Geleneksel bankacılık sistemi ile gölge bankacılık arasında bulaşma etkisini azaltmak,
- b. Para piyasası fonlarından kaçış riskini azaltmak,
- c. Menkul kıymetleştirme işlemlerinin şeffaflaştırılması ve standartlaştırılmasını sağlamak,
- d. Repo ve diğer menkul kıymet ödünç verme işlemlerinden kaynaklanan riskleri azaltmak,
- e. Diğer gölge bankacılık kuruluşlarının ve faaliyetlerinin neden olduğu sistematik riskleri saptamak ve azaltmak,

Bu başlıklar içerisinde en çok bulaşma etkisinin ve para piyasası fonlarından kaçış riskinin azaltılması üzerinde durulmaktadır.

2.4. Gölge Bankacılık Sisteminin Bankacılık Sistemi Tarafından Kullanılma Sebepleri

Sermaye yeterlilik arbitrajı, risk faktörünün sisteme yayılması ile fonlamanın kısa vadede olması ve vergi avantajının olması gölge bankacılık sisteminin geleneksel bankacılık sistemi içerisinde kullanılmasının en önemli gerekçeleridir.

2.4.1. Sermaye Yeterlilik Arbitrajı (Yasal)

Gölge bankacılık faaliyetlerinin bankalara sağladığı sermaye yeterliliğine etki etmeyen yasal olan arbitrajdır (Doruk, Genel Olarak Gölge Bankacılık ve Türkiye’de

Gölge Bankacılık Üzerine Bir Araştırma, 2013). Bu arbitraj bilanço dışında olan faaliyetlerin sermaye yeterliliği ve banka kaldıracını etkilemeden bankanın kâr elde etmesine yardımcı olmaktadır.

Bu durum gölge bankacılığın tercih edilmesi sebeplerindendir. Basel düzenlemeleri kapsamında sermaye yeterliliğinin oldukça önem kazanması, finans sektöründe kârlılık oranının azalmasına neden olmuş ve elinde yeterli özkaynağı olmayan bankaların çalışmaları ve verimliliği diğer bankalara göre yetersiz kalmıştır. Gölge bankacılık uygulamaları ile bankalar yüksek kaldıraç ve sermaye yeterlilik rasyosu sorunu yaşamadan kârlılıklarını artırabilme olanağına sahip olmuşlardır (Calmés, 2011).

2.4.2. Risk Faktörünün Sisteme Yayılması ve Fonlamanın Kısa Vadede Olması

Gölge bankacılık sisteminde uzun vadeli krediler, özel amaçlı kuruluşlar aracılığıyla bilanço dışına çıkarılmaktadır. Gölge bankacılık aracılığıyla riskin tek banka tarafından üstlenilmemesi diğer bankalara dağıtılması sağlanmaktadır (Stein, 2010). Gölge bankacılık, risk faktörünün bilanço dışına çıkmasını kolaylaştırdığı için geleneksel bankacılık tarafından tercih edilmektedir.

Rekabetin artması, kâr marjının düşmesine neden olurken, giderek sıklaştırılan denetimler kâr marjlarını azaltmıştır. Bu durumun gölge bankacılığın oluşmasına etkisi olmuştur.

2.4.3. Vergi Avantajı

Gölge bankacılık uygulamaları yapan bankalar, bilanço dışı işlemler yaptıkları için herhangi bir mali giriş ve çıkış yapmamakta, bu sebeple de vergisel anlamda muafiyet sağlamaktadırlar (Doruk, Genel Olarak Gölge Bankacılık ve Türkiye’de Gölge Bankacılık Üzerine Bir Araştırma, 2013). Bu muafiyet bankaları gölge bankacılık uygulamalarına yöneltmektedir.

Gölge bankacılık uygulamaları ile sağlanan vergi avantajı banka kârlılıklarını olumlu yönde etkilemektedir.

2.5. Gölge Bankacılığı Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları

2.5.1. Gölge Bankacılık Sisteminin Avantajları

Verimlilik artışı, çeşitlilik, farklılaşma, riskin azaltılması ve ek fonların mevcudiyeti gibi faktörler gölge bankacılık sisteminin avantajları arasında sayılabilmektedir.

Gölge bankacılığın olumlu tarafı, yatırımcılara sunulan alternatif seçenekler, kaynakların kanalize edilmesi, getirilerin artması, ticari bankaların reddetmesi durumunda çeşitli fonların sağlanması gibi durumlarda bankalardaki riskin dağıtılmasını sağlıyor olmasıdır. Ayrıca gölge bankacılık, küresel ekonomi üzerinde olumlu etkiler sağlayabilmekte, finansal verimliliği yükseltmekte ve rekabeti arttırmaktadır (Plüksna, 2013).

Bir ekonominin gelişmesi, ihtiyaç olan fon akımının tam ve sağlıklı şekilde sağlanması ile mümkündür. Buna bağlı olarak yatırımlar için yeni kaynaklar ulaşılabilir olmakta ve yatırımların genişlemesi ile toplumun beklentisi olan büyüme gerçekleşmektedir. Bankaların fon oluşturma ve finansal sistem içinde bu fonun verimli finansal piyasa aracılığı ile akışının sağlanması gerekmektedir. Gölge bankacılıktan beklenti sağlıklı fon akışına destek olmasıdır.

Gölge bankacılığın avantajları şu şekilde ifade edilebilir:

- Kaynakların elde edilen uzmanlık sayesinde etkin ve etkili şekilde yönlendirilmesi,
- Ekonomiye farklı fonlama imkânı sağlanması,
- Bankacılık sisteminde oluşan sıkışıklıklara fon akışı sağlanması,
- Yatırımcılara mevduat dışında farklı fon akışı sağlanması ve
- Bankacılık sisteminden riskin taşınarak yayılmasını sağlanmasıdır (Dinç, 2015).

2.5.2. Gölge Bankacılık Sisteminin Dezavantajları

Gölge bankacılığın avantajları olduğu kadar dezavantajları da bulunmaktadır. En büyük dezavantajı, finansal krizlere neden olabilmesidir. Gölge bankacılık uygulamaları menkul kıymetleştirme yoluyla yapıldıklarından her risk bu menkul kıymete yatırım yapan diğer bir taraflara yansımaktadır. Bu durum menkul kıymetleştirme ve yapılandırılmış

finansmanı içeren gölge bankacılık sisteminin tüm finansal sistem için risk oluşturmaya imkan verir (Plüksna, 2013).

Gölge bankacılığın dezavantajları üç grupta incelenebilmektedir: Bu dezavantajlar;

- Hücum durumunun ortaya çıkabilecek olması,
- Yüksek ve gizli kaldıraç
- Regülatif arbitrajdır.

2.5.2.1. Hücum Durumunun Ortaya Çıkabilecek Olması

Gölge bankacılık uygulamalarında zaman zaman büyük fon sahipleri, ödeme güçlüğü veya diğer sorunları bulunun gölge bankacılığın kurumlarına birikimlerini geri çekmek üzere aktiflerin satılması yönünde baskı yapmaktadır. Oluşan baskıyla, aktif mal satış fiyatları belirgin şekilde aşağıya çekilmektedir. Bu geri çekilişler, gölge bankacılık sisteminin diğer alanlarını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Küresel krizde zamanında tüm gölge bankacılığı sisteminden kaynaklı olarak repo piyasalarında büyük bir nakit sorunu yaşanmış ve repo işlemleri yoluyla fonlama maliyetleri önemli düzeyde artış göstermiştir (Dinç, 2015). Yaşanmış olan iki krizden sonra diğer yatırım araçları üzerine yönelimler başlamış ve diğer araçlara hücum durumunun başlaması risk oluşturmıştır.

2.5.2.2. Yüksek ve Gizli Kaldıraç

İkinci sırada ise yüksek ve gizli kaldıraç yer almaktadır. Yüksek kaldıraç finansal piyasalarda kırılganlığı artırıcı özelliği sahip olmasından dolayı sistematik riske sebep olmaktadır. Gölge bankacılık düzenleme ve denetlemeye tabi olmadığı için yüksek kaldıraçlı ürünler bu sistem içinde oluşturulabilmektedir. Oluşturulan kaldıraçtan dolayı risk ile kazanç arasındaki bu ters ilişki, yatırımcılara yönelik cazip imkânlar sunabilmektedir. Bununla beraber yüksek kaldıraç, finansal piyasalarda balon oluşmasına ve bu balonun patlaması durumunda olumsuz yönde etkinin dağılmasına neden olmaktadır (Dinç, 2015)

2.5.2.3. Regülatif Arbitraj

Gölge bankacılığın son dezavantajı regülatif arbitrajdır. Regülatif arbitraj, hukuki boşluklar kullanılarak regülatif arbitraj sağlamaya yönelik bir uygulamadır. Regülatif

arbitraj genelde düzenlemenin daha yoğun olduğu bir taraftan düzenlemenin daha az yoğun olduğu alana geçişi tarif etmek için kullanılmaktadır.

Arbitraj işlemleri finansal piyasalardan kâr elde etmek için alım satım işleminin yapılmasıdır. Arbitrajda amaç, alım satımdan kâr elde edilmesi olarak ifade edilmektedir. Burada amaç arbitrajdan doğan maliyetten kaçınılarak en fazla kâr elde etme çabasıdır.

2.6. Gölge Bankacılığın Türleri

İçsel gölge bankacılık, dışsal gölge bankacılık, devlet destekli gölge bankacılık ve paralel gölge bankacılık olmak üzere dört gölge bankacılık türü bulunmaktadır.

2.6.1. İçsel Gölge Bankacılık

İçsel gölge bankacılık uygulamaları, 1980'lerin başlarında, bankaların daha fazla özkaynak kârlılığı elde etmek istemelerinden kaynaklı olarak yapılmaya başlanmıştır. İçsel gölge bankacılıkta sermaye arbitrajı hedeflenir ve finans kurumları kendi holdingleri bünyelerinde yer alan kredi aracı kurumları üzerinden menkul kıymetleştirme yaparak gölge bankacılık ürünleri oluşturur ve bu ürünleri dağıtırlar.

2.6.2. Dışsal Gölge Bankacılık

Dışsal gölge bankacılık uygulamaları banka dışı finans kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir. Pozsar, dışsal gölge bankacılığı yasal sermaye arbitrajının çok da hedeflenmediği, uzmanlaşmaya odaklı kredi süreci olarak açıklamaktadır (Zoltan Pozsar, 2012).

Gölge bankacılığın dışsal öncelikleri Almanya ve Landesbank'ın kontrolü altında olan özel yatırım araçları ve menkul kıymet araçlarıdır. Fakat diğer büyük Avrupa ve Japonya bankaları da bu sistemin yatırımcıları olarak söylenebilmektedir (Zoltan Pozsar, 2012). Bunlar genelde banka dışı kurumların ilgilendiği ve deneyimine deneyim katan kurumlar tarafından kâr elde etmek için kullanılan alt gölge bankacılık sistemidir (Doruk, Genel Olarak Gölge Bankacılık ve Türkiye'de Gölge Bankacılık Üzerine Bir Araştırma, 2013).

2.6.3. Devlet Destekli Gölge Bankacılık

Devlet destekli gölge bankacılık, adından da anlaşılacağı üzere devlet tarafından desteklenen kurumlar tarafından yürütülen gölge bankacılık sistemidir.. Bu sistem 1932 yılına dayanmaktadır (Zoltan Pozsar, 2012).

Devlet destekli gölge bankacılık kredilerin depolanması, kredi sigortası aracılığı ile kredi riskinin devredilmesi, menkul kıymetleştirmenin yapılması ve oluşan gölge bankacılık enstrümanlarının dağıtılması süreçlerini kapsamaktadır.

2.6.4. Paralel Bankacılık

Paralel bankacılık, gölge bankacılık ile bankacılık sistemi arasında uzmanlaşmış ve bankacılık sistemine karşı üstünlük kazanmak için dışsal gölge bankacılığa dâhil olan, ölçek ekonomisinde para ödünç alma, hizmet, ticaret ve fonlama gibi hareketleri yerine getiren gölge bankacılığın alt sistemi olarak adlandırılmaktadır (Zoltan Pozsar, 2012).

Paralel bankacılık, banka dışı olan işletmelerin uzmanlaşması, bankalara karşı bilanço dışı faaliyetlerini artırarak, karşılaştırılmalı bir rekabet avantajı sağlamaya çalışmalarıdır.

2.7. Gölge Bankacılığın Boyutları

Finansal İstikrar Kurulu (Financial Stability Board) gölge bankacılığı düzenli bankacılık dışında kalan kuruluş ve faaliyetlerin tümü olarak tanımlamaktadır. Bu tanım geniş bir tanım olduğundan gölge bankacılığın ulaştığı hacim zaman zaman tartışılmıştır. Finansal İstikrar Kurulu daha sonra 2014 yılında tanımı daraltma yoluna gitmiş ve gölge bankacılığı banka dışı kredi aracılığının alt kümeleri olarak açıklamıştır.

Gölge bankacılık hacmi 1980’li yıllar sonrasında hızla artış göstermiştir. Gölge 1980’li yıllarında 100 milyar dolardan biraz daha az olan hacim, 2000 yıllarından sonra 2 trilyon doları aşmıştır (Ertay, 2016). 2013 yılından sonra ise dünyadaki hacmin 5 trilyon dolara ulaştığı görülmektedir. Gölge bankacılığın büyükleri toplam varlıkların yüzde 25’ini oluşturmaktadır (Ertay, 2016).

2.8. Yapılandırılmış Finansal Enstrümanların ve 2008 Finansal Krizinin Gölge Bankacılık Sistemi İle İlişkilendirilmesi

ABD’de 2000-2007 yılları arasında konut kredisi ve konut fiyatlarında düzenli şekilde artış görülmüştür. Bunun sebebi konut talebinin fazla olması ve tüketicinin konut alma iştahını gören mortgage şirketlerinin mevcut kredi verme kapasitelerini artırarak bu iştahı en iyi şekilde kâra dönüştürmek istemeleridir. Ödenmeyen konut kredilerinin teminatı olan evlerin fiyatları düzenli arttığından, kredilerin sorunlu hale gelmesi mortgage şirketlerinin bu evleri satışa çıkardıklarında zarara uğramalarını engellemektedir. Bu sebeple mortgage şirketleri bu dönemde kredi riski yüksek kişilere de konut kredisi vermekten çekinmemişler ve eşik altı tabir edilen kredi hacminin de artmasına imkan sağlamışlardır.

Bu tabloda daha fazla konut kredisi vermek isteyen mortgage şirketleri, mevcut kredilerinin ileri vadeli alacaklarını teminat göstererek yeni menkul kıymetler ihraç etmişler ve bu menkul kıymetleri tüm dünyadan yatırımcılara sunmuşlardır. Riski düşük ve kârlı olan bu yatırım enstrümanları tüm dünyadan talep görmüştür. Söz konusu menkul kıymetleştirmenin 2001-2006 yılları arasındaki gelişimi **Tablo 5**’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Amerika’da İpotekli Borçlanma ve Menkul Kıymetleştirilmesi (Milyar Dolar)

Yıl	Toplam İpotek Oranı	Menkul Kıymetleştirilme Oranı (%)	Konut Kredileri (Eşik Altı)	Menkul Kıymetleştirilmiş İpotekler (Eşik Altı)	Menkul Kıymetleştirme Oranı (Eşik Altı) (%)
2001	2215	60,7	160	96	60
2002	2885	63	200	122	61
2003	3945	67,5	310	203	65,5
2004	2920	62,6	530	401	79,8
2005	3120	67,7	625	508	81,3
2006	2980	67,6	600	483	80,5

Kaynak: Lapavitsas, C., 2010.

2007 yılı itibari ile ABD’de konut kredilerinin batık oranının artmaya başlaması, ödenmeyen kredilere karşılık teminat olan evlerin satışının zorlaşması ve konut fiyatlarındaki hızlı düşüş, oluşturulan menkul kıymetlerin değersiz hale gelmelerine neden olmuştur. Bu sorun söz konusu menkul kıymetlerin tüm dünyadan yatırımcıları bulunduğu küresel bir krizin oluşmasına neden olmuştur.

2008 finansal krizinin oluşma nedeni yukarıda açıklanan gölge bankacılık uygulamasıdır. Bu sebeple krizin yeniden yaşanmasına engel olmak üzere gölge bankacılık uygulamaları yeniden mercek altına alınmıştır (Uymaz, 2016).

2.9. Gölge Bankacılık ve Repo Piyasası İlişkisi

Repo geri alma taahhüdünde bulunarak bir menkul kıymetin satışı işlemidir. Bu işlem ile menkul kıymeti satan kişi kısa vadeli finansman ihtiyacını karşılamakta, daha sonra ise sattığı menkul kıymeti geri alarak kendisine finansman sağlayan diğer tarafa anapara ve faiz ödemesi yapmaktadır.

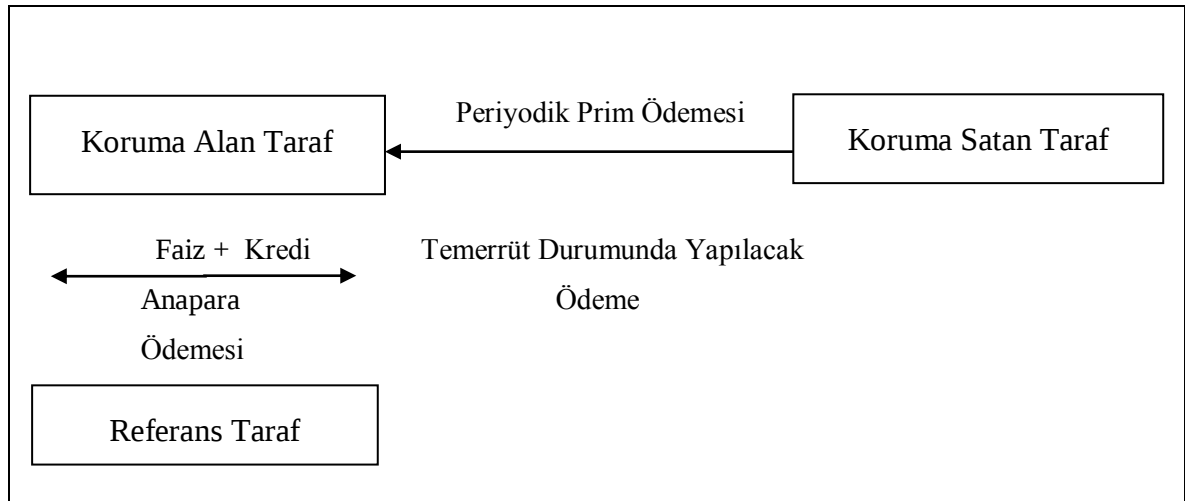
Bankalar repo piyasasından kısa süreli fon sağlamak üzere konut kredisi alacaklarını teminat göstererek oluşturdukları menkul kıymetleri kullanabilmektedirler. Bu sebeple repo piyasası, gölge bankacılığın temel olarak gelir sağladığı modeldir (Reiboldt, 2009).

Repo piyasasının borç veren ve alan taraflara sağladığı yararlar şu şekilde açıklanabilir: Repo piyasası borç verenlere diğer piyasalara nazaran daha yüksek getiri elde etme olanağı sağlar, borç alanlara ise daha fazla fon bulma imkânı sunar.

2.10. Kredi Temerrüt Takası

Kredi temerrüt takası, daha önce belirlenmiş risk primi karşılığında yatırımcı için oluşabilecek risklerin üçüncü tarafa yüklenilmesine fırsat tanıyan bir finansal araç olarak tanımlanabilmektedir.

Şekil 2. Kredi Temerrüt Takası (CDS) Sigortası İşleyiş Şeması

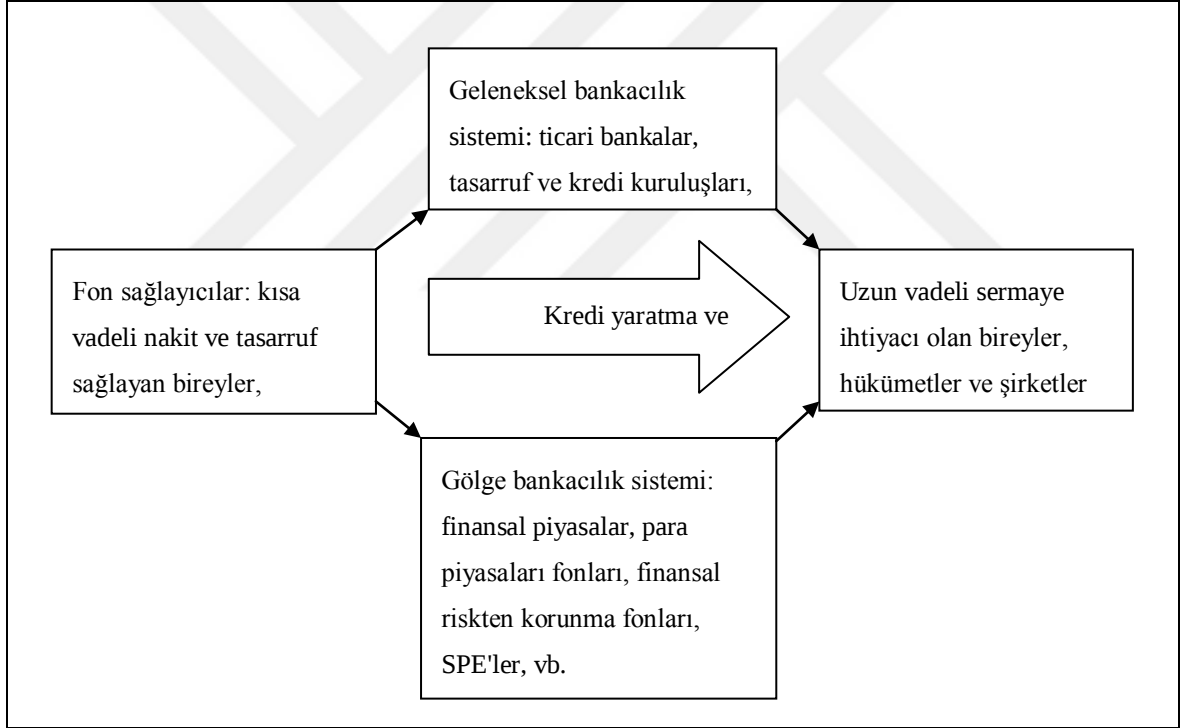
Kaynak: (Tatlđdil, 2011).

Kredi temerrüt takası, genelde ikincil piyasada işlem gören, aylık, yıllık gibi düzenli zamanlarda ödenen araçlar için uygulanmaktadır. Kredi temerrüt takası, denetim ve düzenlemeye tabi değildirler (Simkovic, 2010). Şekil 5'te görüleceğı üzere takası yapan kişi, kurum veya kuruluşun batma riski, kredi notunun indirilmesi ve ödenememe riskinden koruma imkânı sağlamaktadır.

2.11. Kredi Aracılığı

Geleneksel bankacılık sisteminde kredi aracılığı gölge bankacılığın, nasıl yapıldığı Şekil 6'da gösterilmiştir (Gridseth L. E., 2014).

Şekil 3. Gölge Bankacılık ve Geleneksel Bankacılık Kredi Süreci

Kaynak: (Report, 2010)

Şekil 2'den anlaşılacağı üzere klasik bankacılık da gölge bankacılık da fon fazlası olanlardan, fon ihtiyacı olanlara aktarımın yapılması adına aracılık etmektedir.

BÖLÜM III. TÜRKİYE’DE GÖLGE BANKACILIK

Türkiye’de bankalar tarafından gerçekleştirilen bilanço dışı işlemler olan garanti ve kefaletler, taahhütler, türev finansal araçlar ve emanet ve rehinli kıymetler gölge bankacılık uygulamaları olup, bunların yanında bankerler, holding şirketleri, konut projeleri ve Türkiye’ye has bir örnek olan Büyük Anadolu Çiftliği örneği gibi banka dışı gölge bankacılık uygulamaları da görülmüştür (Dinç, 2015).

3.1. Türkiye’de Gölge Bankacılık Uygulamaları

3.1.1. Garanti ve Kefaletler(GK)

Kişisel teminat türü olan kefalet, kefilin alacaklıya karşı, asıl borçlunun borcunu yerine getirmemesi durumunda, bundan sözleşmede belirtilen meblağa sınırlı düzeyde sorumlu olmayı üstlendiği bir sözleşmedir. Garanti sözleşmesi ise, garanti verenin, garanti alınan bir teşebbüse girişmesinden veya doğabilecek zarar durumundan doğan borcun üslenildiği sözleşme türüdür (Turan, 2006).

Bankaların komisyon elde etmek üzere verdikleri garanti ve kefaletler bankalar tarafından bilanço dışında izlenmektedirler.

3.1.2. Taahhütler(T)

Taahhütler, belli bir işin yerine getirilmesi konusunda garanti verilmesi anlamına gelmektedir. Taahhütler gayrinakdi işlemler olup, tahhüt verilen işlemin gerçekleşmemesi durumunda nakit krediye dönüşmektedirler (Aydan, 2000).

3.1.3. Türev Finansal Araçlar

Türev finansal araçlar, belirli orandaki standart bir malın, menkul kıymetin, finansal göstergenin ya da yabancı paranın işlem anında fiyattan, belirli bir yerde ve belirli bir tarihte satın alınmasına ya da satılmasına yönelik alım satım anlaşmalarına denir.

Başka bir ifadeyle, bir finansal varlığa veya malın değerine direkt olarak bağlı olan finansal araçlar türev finansal araçlar olarak tanımlanırlar. Bu araçların değeri, mal ya da döviz, faiz, hisse senedi gibi bir finansal varlığın değerinden türetilmektedir. Türev finansal araçlara dayandırılarak yapılan sözleşmeler, yeniden alınıp satılabilir sözleşmelerdir.

Türev finansal araçlar genelde dört ana başlık altında toplanmaktadırlar. Bunlar, Forward sözleşmeler, futures sözleşmeler, opsiyonlar ve swap işlemleridir.

Türev finansal araçlar, Türk Bankacılık Sisteminde sıklıkla kullanılan enstrümanlar olup, bankalar tarafından hem kâr elde etmek hem de mevcut risklerin hedge edilmesi amacıyla kullanılmaktadırlar.

3.1.4. Emanet ve Rehinli Kıymetler

Emanet ve reinli kıymetler, müşteri ve portföy mevcutları, emanete alınan menkul değerler, tahsile alınan çekler, tahsile alınan ticari senetler, ihracına aracı olunan kıymetlerden; rehinli kıymetler, menkul kıymetler, teminat senetleri ve gayrimenkuller, oluşmaktadır.

3.1.5. Bankerler

Türkiye’de bankerler, gölge bankacılık faaliyetinin temelini atılmasını sağlamışlardır. Bankerler denetimin olmadığı durumlarda fon toplamaya başlamış ve bu fonları verimsiz şekilde kullanmışlardır. Bu krizden sonra birçok kişi mağdur olmuştur. Bankerler topladıkları serbest paralardan fonları kredi olarak kullandırdıktan sonra marj uygulayarak kâr elde etmeye çalışmışlardır (Dinç, 2015).

Bankerlik daha sonra ekonomik krize neden olduğu için kaldırılmıştır. Bankerlik sisteminin sebep olduğu bu kriz sonucunda, benzer krizlerin yaşanmaması ve küçük yatırımcının korunması için düzenlemeler yapılmıştır. Yaşanmış olan banker krizinin yeniden yaşanmaması için 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu yürürlüğe girmiştir. (Coşkun, 2012).

Enflasyon karşısında yüksek getiri sağlamak isteyen tasarruf sahiplerinin fonlarını teslim ettikleri bankerler, fon ihtiyacı olanlar için daha çabuk ve uygun faiz oranıyla borçlanmayı ulaşılr kılmışlardır. Bankerlerin Türkiye’de gerçekleştirdikleri faaliyetler tam anlamıyla gölge bankacılık olarak değerlendirilmektedir (Dinç, 2015). Bankerlerin kayıt ve arşivleme gibi sistemleri de mevcut olmadığı için yaptıkları işlemler tam olarak takip edilmemiş ve sebep oldukları krizin büyüklüğü sonradan anlaşılmıştır.

İlgili dönemde bankerlerin sunduğu yüksek getiri bankaları da cezbetmiş gölge bankacılık, bankalar ile bankerler arasında fon ihtiyacı olanlara aktarımın yapılması için köprü oluşturmaktadır. Bankalar ihraç ettikleri mevduat sertifikalarını bankerlere iskontolu

olarak satmaya başlamalarıyla fon sağlama imkânları doğmuştur. Bu sertifikalar, bankerler aracılığıyla kendi borç senetleriyle beraber yatırımcılara pazarlanmıştır (Baykal, 2007).

3.1.6. Holding Şirketleri

Türkiye’de düzenlenen bir alan olmasına rağmen sermaye piyasası ile ilgili olan araçları izinsiz satan holding kuruluşları olmuştur. Başlangıç olarak kooperatif mantığıyla ortaya çıkan bu holdingler Almanya başta olmak üzere bütün Avrupa’da birbirinden farklı yerlerinde yaşayan insanların SPK kaydına almadıkları menkul kıymetlere yatırım yapmalarını sağlamışlar ve büyük fonlar toplamışlardır. Bu şirketlerin başlattığı bu uygulama ülke çapında oldukça yaygın kullanılmaya başlanması gölge bankacılık düzeneğine katkı sağlamıştır (Dinç, 2015).

3.1.7. Konut Projeleri

Konut projelerinin en yaygın şekli olan projelerin daha başlangıç aşamasındayken satışının yapılması gölge bankacılığın ilk örneklerindendir. Türkiye’de çeşitli inşaat şirketleri, konut projelerinin henüz inşaat yapımına başlamadan satış vaadi ile sözleşme adı verilen ve menkul kıymet sayılabilecek bir sözleşme ile yapacakları konutları satışa sunmaktadırlar. Bu satış vaadini oluşturan kişiler aslında bir menkul kıymet meydana getirmekte ve satmaktadırlar.

Konut projesini gerçekleştirme vaadinde olan kişiler bu menkul kıymetler üzerinden proje için gereksinim duydukları nakit ihtiyacını karşılamaktadırlar. Bu uygulama sadece konutla sınırlı olmamaktadır. Ofis, mağaza ve benzeri ticari alan gibi başka projeler için de kullanılmaktadır. Bu sebeple yapılan uygulamanın gölge bankacılık işlemlerine dâhil olduğunu söyleyebilir. Bunun nedeni kamu ve özel sektör mevduatı güvencesine sahip olmadan fon toplamaktadırlar (Dinç, 2015)

3.1.8. Büyük Anadolu Çiftliği

Türkiye’de verdikleri reklamlarla birçok yatırımcının ilgisini çekmiş olan S.S Büyük Anadolu Tarım ve Ziraat Ürünleri Üretim ve Pazarlama Kooperatifi gölge bankacılığın önemli örnekleri arasına girmiştir.

Kooperatif reklamlarında en az 5 ile 20 arasında koyun ve keçi parası ile üye aldıklarını duyurmuşlardır. Her 3 yılın sonunda, her 5 koyun ve keçi için belli bir asgari ücret ödeneceği, bununla beraber haftada 2 kilo et ve 5 litre süt verileceğini bu reklamlarda

vaadedilmiştir. Nakdi üyelikten başka, bu kooperatifler yatırımcılarına koyun ve keçi teslim ederek de kooperatife yatırım yapma olanağı sağlamışlardır.

3.2. Türkiye’de Gölge Bankacılığa İlişkin Düzenlemeler

Türkiye’de yaşanan finansal krizler, bilanço dışı işlemlerin önemini artırmıştır. Sıkı yasal düzenlemelere tabi olmayan, merkez bankası desteğini almayan, mevduat sigortası güvencesi ile desteklenmeyen gölge bankacılık sisteminin temelleri 1970’li yıllara uzanmaktadır. 1970’lerden finansal krizlere kadar kredi derecelendirmelerle piyasada gölge bankacılığa olan istek artırılmıştır.

2001 krizi Türk Bankacılık sistemi adına en ağır finansal kriz olması ve finansal krizin etkisiyle bankacılık sektöründe köklü değişimler yaşatmıştır. Yaşanan köklü değişimler bankacılık sektörü için pozitif sonuçlar doğurmuş olup, bankaların denetim sisteminin düzenlenip sıkılaştırılması, sistemi olumsuz etkileyen bankaların ise piyasa dışına çıkarılmasını sağlamıştır. 2001 krizinden sonra Türk bankacılık sektörünün toparlanması 2004 yılında gerçekleşebilmiştir. 2001 krizinden sonra bilanço dışı işlemler ilgi görmüş, 2004 yılında Türk bankacılık sektörünün toparlanmasıyla bazı yasal düzenlemeleri beraberinde getirmiştir.

Türk Bankacılık sektöründe 4389 Sayılı Bankacılık Kanunuyla BDDK’nin ve TMSF’nin eksik yönleri tamamlanmıştır. Bu kanun sayesinde daha etkili ve kontrollü bir bankacılık sistemi oluşturulmuştur. BDDK’nin 2006 yılında çıkardığı Bankaların Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar için Ayrıcalık Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin bilanço dışında olan işlemler adına ilk yasal düzenleme olduğu söylenmektedir. 2008 küresel krizden sonra, 2012 yılında Opsiyonlardan Kaynaklanan Piyasa Riski için Standart Metoda Göre Sermaye Yükümlüğü Hesaplamasına İlişkin Tebliğ ile opsiyonlara yönelik bir düzenleme yapılmıştır. Opsiyonlara yönelik düzenlemeden sonra 2006 yılında çıkarılan düzenlemenin genişletilmesi kararı alınmış ve Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik olarak yayınlanmıştır. Menkul kıymetlere yönelik de bir düzenleme 2012 yılında getirilmiştir. Menkul Kıymetleştirmeye İlişkin Risk Ağırlıklı Tutarın Hesaplanması Hakkında Tebliğ çıkarılmıştır. Bu

düzenlemeyle beraber menkul kıymetleştirilmiş varlıkların güvence altına alınması amaçlanmıştır. 23 Ekim 2015 yılında 29511 sayılı yönetmelikte bilanço dışı işlemlere geniş şekilde yer verilmiştir. Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmenliğinde 27ince ve 28inci maddelerinde bilanço dışı borçların hangi satırda ve hangi dikkate alınma oranıyla dikkate alınacağına geniş şekilde yer verilmiştir.

BÖLÜM IV. GÖLGE BANKACILIĞININ TÜRKİYEDE’Kİ MEVDUAT BANKALARININ KÂRLILIĞINA ETKİSİ

4.1. Literatür Çalışması

“Gölge bankacılık” terimi ilk olarak McCulley tarafından (2007)’de kullanılmıştır. Genellikle politikacılar tarafından sık olarak telaffuz edilmeye başlanmıştır. Gölge bankacılık terimini yazılı olarak ise ilk ifade eden Pozsar’dır (Ağırman, 2013).

McCulley’e göre sistematik riskin sebeplerinden biri de gölge bankacılık uygulamalarıdır. McCulley gölge bankacılık sisteminde, sigorta edilmemiş menkul kıymetler ihraç edilerek finansman yaratıldığına ve bu durumun da ekonomileri olumsuz yönde etkileme ihtimali olduğuna vurgu yapmıştır (Doruk, Genel Olarak Gölge Bankacılık ve Türkiye’de Gölge Bankacılık Üzerine Bir Araştırma, 2013).

Adrian ve Shin tarafından 2009 yılında, Federal Reserve Bank bünyesinde hazırlanan raporda 2008 finansal krizinin en önemli sebebi görülen banka ve finans kuruluşlarının gölge bankacılık kapsamına giren bilanço dışı işlemlerinin iyi incelenmesi ve bu uygulamaların dikkatle takip edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu raporda ayrıca gölge bankacılık uygulamalarının yeni finansal krizlere yol açmasını engellemek amacıyla neler yapılabileceğine yönelik önerilere yer verilmiştir (Adrian & Shin, 2009).

Davies 2008 finansal krizinin ana nedeni olarak bankacılık sektöründe bilançoların ve bilanço dışı işlemlerin yani gölge bankacılık uygulamalarının hızla genişlemesini göstermektedir. Davis, krizin en ses getiren batışlarından biri olan Lehman Brothers’ın batışının sebebinin gölge bankacılık işlemleri olduğunu belirtmektedir (2009).

Ferguson ve Johnson ise gölge bankacılığın politik ve ekonomik çerçevesi üzerinde çalışma yapmışlardır. Ferguson ve Johnson, finansal kriz gerçekleşene kadar kimsenin gölge bankacılığı takip edip gözlemlemediğini ve bu eksikliğin krize neden olduğunu açıklamışlardır (2009).

2010 yılında Hsu ve Moroz, 1929’da yaşanan Büyük Buhran’dan küresel finansal krize kadar geçen sürede az sayıda banka batışının yaşandığını ancak 2008 yılında finansal krizin neden olduğu batışların çok fazla olduğunu vurgulamaktadırlar (2010).

Cabral bankaların gölge bankacılık uygulamalarının kârlı uygulamalar olmasından kaynaklı motivasyonlarının olması ve yeteri kadar denetlenmemelerinin finansal krize neden olduğunu belirtmektedir (2010).

2011’de Bouveret tarafından yapılan çalışma, bu konuda Avrupa örnekleri üzerinde yapılmış az sayıda çalışmadan biri olup, Avrupa ve Amerika’daki gölge bankacılık uygulamalarının farklılıkları üzerinde durmuştur (2011).

Adrian ve Ashcraft tarafından yapılan çalışmada gölge bankacılık uygulamalarının olası olumsuzluklarını engellemek adına menkul kıymetleştirme işlemleri ve diğer bilanço dışı işlemlerin dikkatle izlenmesi ve düzenlenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (2012).

Bord ve Santos tarafından yapılan çalışmada ise bankaların banka dışı finansal araçlarla olan ilişkileri incelenmiştir. Bu çalışmada geleneksel bankacılık uygulamalarında yeni uygulamalara kayıldığını değiştirdiğini bankaların repo piyasasında etkinliklerini artırdıklarını belirtmişlerdir (2012).

Doruk tarafından yapılan Türk Bankacılık Sisteminde gölge bankacılık uygulamalarının incelendiği çalışma sonucunda Türkiye’de gölge bankacılık uygulamalarının hacimsel gelişimi ve yapısına bakıldığında, gölge bankacılığın doğduğu ve en yoğun olduğu ABD’ye kıyasla daha düşük bir risk seviyesinde olduğu belirtilmiştir. Bu durumun nedeni olarak tüm bilanço dışı işlemlerin ABD’de kayıtlara girmemesi gösterilmiştir. Bunun yanında gölge bankacılık uygulamaları olan bilanço dışı işlemler ile bankaların kârlılık oranları arasındaki ilişki çalışmada analiz edilmiş olup, söz konusu uygulamaların banka kârlılıklarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (2014).

4.2. Çalışmanın Amacı

Çalışma kapsamında Türk Bankacılık Sistemi’nde faaliyette bulunan 32 mevduat bankasının bilanço dışı işlemlerinin bakiyeleri ile kârlılık oranı arasındaki ilişki analiz edilerek, gölge bankacılık uygulamalarının banka kârlılıklarına etkisi incelenmiştir.

4.3. Veri ve Metodoloji

Çalışmada kullanılan veriler TBB (Türkiye Bankalar Birliği’nin) veri tabanından alınmıştır. Çalışma kapsamında verileri ile analiz yapılan bankaların listesi aşağıda yer almaktadır:

Tablo 6. Çalışmada verileri analiz edilen bankalar

Akbank
Alternatifbank
Anadolubank
Arap Türk Bankası
Bank Mellat
Birleşik Fon Bankası A.Ş.
Burgan Bank A.Ş.
Citibank A.Ş.
Denizbank A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.
Fibabanka A.Ş.
Habib Bank Limited
HSBC Bank A.Ş.
ICBC Turkey Bank A.Ş.
ING Bank A.Ş.
Intesa Sanpaolo S.p.A.
JPMorgan Chase Bank N.A.
MUFG Bank Turkey A.Ş.
Odea Bank A.Ş.
QNB Finansbank A.Ş.
Rabobank A.Ş.
Société Générale (SA)
Şekerbank T.A.Ş.
Turkish Bank A.Ş.
Turkland Bank A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

2006 yılı verisi başlangıç yılı verisi olarak seçilmiştir. Çalışma veri dönemi 2006-2017 yılları arasındaki 12 yıldır. Çalışmada kârlılık oranı olarak ROE kullanılmıştır.

ROE; özsermaye kârlılık oranıdır. ROE bankaların net kârının özkaynaklarına oranlanması ile hesaplanmaktadır.

Çalışmada kullanılan bilanço dışı kalemler; türev finansal araçlar, taahhütler, emanet ve rehinli kıymetler ile garanti ve kefaletlerdir. Analizde kullanılan verilerin sıklık, düzey değeri ve veri kaynakları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Analizde Kullanılan Verilere İlişkin Detaylar

	Veri Frekansı	Veri Kaynağı ve Tarihi	Düzye Değeri
ROE	Yıllık	TBB(2019)	%
Türev Finansal Araçlar	Yıllık	TBB(2019)	Milyon TL
Taahhütler	Yıllık	TBB(2019)	Milyon TL
Emanet ve Rehinli Kıymetler	Yıllık	TBB(2019)	Milyon TL
Garanti ve Kefaletler	Yıllık	TBB(2019)	Milyon TL

Kullanılan değişkenlere ait açıklayıcı değişkenler Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Panel Veri Analizinde Kullanılan Değişkenlere Ait Açıklayıcı İstatistikler

	ROE(%)	Emanet ve Rehinli Kıymetler	Taahhütler	Türev Finansal Araçlar	Garanti ve Kefaletler
Ortalama	10,48	1.79E+08	17287778	33753146	9897189
En Büyük Değer	34,39	2.09E+09	3.07E+08	4.86E+08	96107126
En Küçük Değer	-72,8	0,00	0,00	0,00	0,00
Standart Sapma	9,89	3.02E+08	30.883.727,00	66.227.471,00	16.157.478,00

Yukarıdaki Tablo 8’de panelimizin veri analizinde kullanılan değişkenlere ait açıklayıcı istatistiki veriler verilmiştir. Bu tabloya göre banka kârlılıklarının ortalama oranı %10,48’dir. Gölge bankacılık faaliyetlerinden ortalaması en yüksek olan emanet ve rehinli kıymetler ve en düşük olan ise Garanti ve Kefaletlerdir. Oynaklığın en yüksek olduğu kalem yine emanet ve rehinli kıymetler iken en düşük olduğu kalem ise garanti ve kefaletlerdir.

Tablo 9. Korelasyon Analizi Tablosu

	ROE	Garanti ve Kefaletler	Taahhütler	Türev Finansal Araçlar	Emanet ve Rehinli Kıymetler
ROE	1,00				
Garanti ve Kefaletler	0,22	1,00			
Taahhütler	0,17	0,59	1,00		
Türev Finansal Araçlar	0,10	0,71	0,54	1,00	
Emanet ve Rehinli Kıymetler	0,21	0,80	0,58	0,61	1,00

Tablo 9’da bağımlı değişken olan ROE ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkileri gösterilmiştir. Tabloya göre ROE ile bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi düşüktür. Bunlar içinde görece en yüksek olan 0.22 ile ROE ile garanti ve kefaletler arasındaki ilişkidir. Öte taraftan, bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler ise görece yüksektir. Bunlar içinde en yüksek olan 0.80 ile Emanet ve Rehinli Kıymetler ile Garanti ve Kefaletler, en küçüğü ise Türev Finansal Araçlar ile Taahhütler arasındaki ilişkidir.

Bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki her bir bağımsız değişken için ayrı bir model kurularak analiz edilmiştir. Çalışma kapsamına dört bağımsız değişken alındığından dört farklı model oluşmuştur. Modeller aşağıda gösterilmektedir:

Model 1

$$ROE_t = C + \beta_1 ERK_t + u_{1,t}$$

Model 2

$$ROE_t = C + \beta_2 T_t + u_{2,t}$$

Model 3

$$ROE_t = C + \beta_3 TFA_t + u_{3,t}$$

Model 4

$$ROE_t = C + \beta_4 GK_t + u_{4,t}$$

Modellerde belirtilen “t” verinin hangi yıla ait olduğunu Eviews programı kullanılarak yapılan regresyon analizi sonucunda Tablo 10’da yeralan sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 10. Analiz Sonuçları Tablosu

Değişkenler	Model 1 ROE-Emanet ve Rehinli Kıymetler	Model 2 ROE- Taahhütler	Model 3 Türev Finansal Araçlar	Model 4 ROE-Garanti ve Kefaletler
C	-0,22	-1,55	-7,16	-10,01
Log(Emanet ve Rehinli Kıymetler(ERK))	0,67***			
Log(Taahhütler(T))		0,82***		
Log(Türev Finansal Araçlar(TFA))			1,11***	
Log(Garanti ve Kefaletler(GK))				1,41**
R ²	0,05	0,06	0,05	0,08
F	18,25***	21,24***	15,00***	27,89***

Anlamlılık düzeyleri *<.1, **<.05, ***<.01

Model 1’de Emanet ve Rehinli kıymetlerin ROE üzerindeki etkisi, Model 2’de Taahhütlerin ROE üzerindeki etkisine, Model 3’de Türev Finansal Araçların ROE üzerindeki etkisi ve Model 4’de Garanti ve Kefaletlerin ROE üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ulaşılan F değerlerinin anlamlılık düzeyleri 0,01’in altındadır ve bu durum 4 modelin de anlamlı olduğunu göstermektedir.

İlk modele ilişkin elde edilen sonuçlara göre, emanet ve rehinli kıymetler bağımsız değişkeni ile bağımlı değişken ROE arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Emanet ve Kefaletlerdeki %1’lik artış banka karlılığını %0,67 arttırmaktadır.

İkinci model göre, bağımsız değişken taahhütler ile bağımlı değişken olan ROE arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Taahhütlerdeki %1’lik artış banka kârlılığını %0,82 arttırmaktadır.

Üçüncü model de anlamlı olup, türev finansal araçlar %1’lik artış banka karlılığını %1,11 arttırmaktadır.

Dördüncü ve son modelin sonuçlarına göre, Garanti ve Kefaletler ’deki %1’lik artış banka karlılığını %1,41 arttırmaktadır. Bu sonuçlara göre gölge bankacılık faaliyetleri banka karlılığı üzerinde matematiksel olarak anlamlı bir artışa sebep olmaktadır.

F testi sonuçları da istatistiksel anlamlılığı desteklemektedir. Diğer taraftan, modellerin determinasyon katsayısına bakılmıştır. Determinasyon katsayıları oldukça düşüktür.

SONUÇ

Bu çalışmada, son yıllarda bankacılık sektöründe önemi gittikçe artan Gölge Bankacılık kavramı, çok yönlü olarak tartışılmış ve literatürdeki çalışmalar özetlenmiştir. Gölge bankacılık faaliyetlerinden emanet ve rehinli kıymetler, taahhütler, türev finansal araçlar ve garanti ve kefaletler bakiyeleri banka finansal tablolarında önemli bakiyelere sahiptirler.

Literatürde yeralan daha önce yapılmış çalışmalar, gölge bankacılık uygulamalarının banka kârlılıkları üzerinde artırıcı bir etkiye sahip olduklarını göstermektedir. Yapılan bu çalışmada da gölge bankacılık uygulamalarının Türk Bankacılık sisteminde kârlılığa etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür. Ulaşılan sonuçlar gölge bankacılık literatürünü desteklemektedir.

Bu uygulamalar kârlılığın yanı sıra riskin dağıtılması, yatırımcılara sunulan alternatif yatırım kanallarının artırılması, fon sağlama ve vergi avantajları gibi avantajlar sağladığından bankalar tarafından kullanılmaktadırlar.

Bankaların yaşadıkları sorunların bulaşma riski ve ülke ekonomilerini etkileme gücü yüksek olduğundan gölge bankacılık uygulamalarının düzenleyen ve denetleyen otoriteler tarafından dikkatle takibi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Adrian, T. a. (2012). Shadow Banking Regulation. *FRB of New York Staff Report* , 1-10.

Adrian, T., & Ashcraft, A. (2012). *Shadow banking: a review of the literature*. New York: FRB .

Adrian, T., & Shin, H. S. (2009). *The Shadow Banking System*:. New York: Federal Reserve Bank of New York.

Ağırman, E. S. (2013). Shadow Banking: An Overview. *Conference Paper* , October.

Akpınar, T. A. (2009). *Türkiye’de Ekonomik Krizler 1969-1974-1978 ve 1980 Krizleri*. Aralık 9, 2018 tarihinde Sinestezi E Dergi: <https://sinestezi.wordpress.com/2009/02/03/turkiye-de-ekonomik-krizler-1946-1954-ve-1958-krizi/> adresinden alındı

Akyüz, Y. v. (2003). The Making of the Turkish Financial Crisis. *World Development* , 1549-1566.

Atamtürk, B. 2. (2007). Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de Finansal Serbestleşmenin İç Tasarruflar Üzerine Etkisi. *Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* .

Aydan, A. (2000). Bilanço Dışı İşlemler. *Bankacılar Dergisi* , 34.

Bakdur, A. (2003). Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri. *Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi* . Ankara: <file:///C:/Users/Lenovo/Desktop/yapi.pdf>.

Baykal, C. M. (2007). Hukuki Boyutlarıyla Finansal Krizler. *Bankacılık Dergisi* , (60). 33-48. s. 34.

BDDK. (2003). *fbk*. https://www.fkb.org.tr/Sites/1/upload/files/bddk_yillik_rapor_2003-46.pdf adresinden alınmıştır

Bord, V., & Santos, J. (2012). The rise of the originate-to-distribute model and the role of banks in financial intermediation. *Economic Policy Review* .

Bouveret, A. (2011). *An assessment of the shadow banking sector in Europe*. 2019 tarihinde https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2027007 adresinden alındı

Bozan, E. (2017, aralık 22). *Gölge Bankacılık Sistemi Nedir?* 2017 tarihinde konupara.com: <https://konupara.com/akademi/golge-bankacilik-sistemi-nedir-8459/> adresinden alındı

Büyükkara, M. İ. (2017, Kasım 13). *Gölge Bankacılık ve Türkiye*. tcmbblog.org: <http://tcmbblog.org/wps/wcm/connect/blog/tr/main+menu/analizler/golge+bankacilik+ve+turkiye> adresinden alınmıştır

Cabral, R. (2010). *A perspective on the symptoms and causes of the financial crisis*. 2019 tarihinde http://www3.eeg.uminho.pt/economia/nipe/docs/Actividades_Seminarios/2011/2011-02-02_Cabral.pdf adresinden alındı

Calmés, C. v. (2011). Bank Systemic Risk and the Business Cycle: An Empirical Investigation using Canadian Data. *ESG QUAM Working Paper* .

Coşkun, Y. (2012). Repo ve Ters Repo Düzenlemeleri:Banker Krizi Sonrası Ortaya Çıkışı ve Finansal Başarısızlık Dersleri Işığında Politika Önerileri. *Bussiness and Economics Research Joursal* , 3(1). 59-90. S. 71.

Davies, C. (2009). Corporate sector balance sheets and crisis transmission. *Economic & Labour Market Review* .

Demir, F. K. (2008, Ağustos). *BDDK . ABD Mortgage Krizi*. adresinden alınmıştır

Dinç, Y. (2015). Gölge Bankacılık Tanımı. Y. Dinç içinde, *Gölge Bankacılıktan Regüler Bankacılığa Geçiş* (s. 19-30). İstanbul: Beta Yayınları.

Doruk, Ö. T. (2013). Genel Olarak Gölge Bankacılık ve Türkiye’de Gölge Bankacılık Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi* . Adana: Çukurova Üniversitesi.

Doruk, Ö. T. (2014). *Gölge Bankacılık ve Türkiye*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği.

Erdoğan, N. (2002). *2002. Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler* . Ankara: Yaklaşım Yayınları.

Ertay, A. T. (2016). Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Nedensellik Analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 114-128.

Ferguson, T., & Johnson, R. (2009). Too Big to Bail: The" Paulson Put," Presidential Politics, and the Global Financial Meltdown. *International Journal of Political Economy* .

Fırat, E. (2008). Türkiye’de 1980 Sonrası Yaşanan Krizler ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının Değerlendirilmesi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi* .

Gridseth, L. E. (2014). Shadow Banking A European Perspective. *Master Thesis in Financial Economics* . Norwegian.

Gridseth, L. E. (2014). Shadow Banking A European Perspective. *Master Thesis in Financial Economics* . Bergen: NORWEGIAN SCHOOL OF ECONOMICS.

Hsu, J., & Moroz, M. (2010). *Shadow Banks and the Financial Crisis of 2007-2008*.

https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp. (2018). *Türkiye Bankalar Birliği*. 2019 tarihinde tbb.org: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/arastirma-ve-sunumlar/2017/4460> adresinden alındı

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/4>. (tarih yok). *Türkiye Bankalar Birliği*. tbb.org: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/4> adresinden alınmıştır

Küçükocaoğlu, G. (2018, Kasım 16). *Finpazartesi*. 2018 tarihinde <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=2ahUKEwiwxe7m7p7eAhWlsKQKHbS2Di0QFjAGegQIAhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.baskent.edu.tr%2F~gurayk%2Ffinpazpazartesi18.doc&usg=AOvVaw1RE9TVDXO4k5n08WxKR> Tb adresinden alındı

Mangır, F. (2006). Finansal Deregölasyonun (1989-2001) Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri:Kasım 2000 ve Şubat Krizleri . *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Dergisi* , 459-472.

Obstfeld, M. (2007). Interenational Finance and Growth in Developing Countries: What Have We Learned? . *Commission Growth of Developing Countries Working* , 34.

Oktar, S. v. (2015). 2007 Küresel Finansal Kriz ve Gölge Bankacılık. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Dergisi* , 207-320.

Olgu, Ö. (2013). Impact of Shocks on the Development of Turkish Banking Industry. *Beykent University Journal of Social Sciences* , 63-81.

Özdemir, B. K. (2013). *Finansal Küreselleşme ve Krizler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Parasız, İ. (2007). Modern Bankacılık Teorisi ve Uygulama. İ. Parasız içinde, *Modern Bankacılık Teorisi ve Uygulama* (s. 218). Ezgi Kitabevi Yayınları.

Plüksna, L. (2013). Role of Shadow Banking. *Master Thesis* .

Reiboldt, M. (2009). *Building our House on the Sand: How Debt, Hubris and Gross Miscalculation Formed a Perfect Storm that Brought Down America's*. 2017 tarihinde Building our House on the Sand: How Debt, Hubris and Gross Miscalculation Formed a Perfect Storm that Brought Down America's: <http://reiboldt.com/wpcontent/> adresinden alındı

Report, F. C. (2010). Shadow Banking And The Financial Crisis. *Preliminary Staff Report* , 1-48.

Schwarcz, S. L. (2012). Regulating Shadow Banking. *Review of Banking & Financial Law*.

Simkovic, M. (2010). Secret Liens and the Financial Crisis of 2008. *American Bankruptcy Law Journal* , 83, 253-295.

Singh, M. M. (2012). Put in The Shadow Banking. *Andrew Mcmeel Publishing* , 19.

Stein, J. C. (2010). Securitization, shadow banking. *Daedalus* , 41.

Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü ile Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 85-508.

Şimşek, B. Y. (2015, Ağustos 3). *Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi*. 2018 tarihinde <https://bernayaman.blogspot.com/2015/08/turkiyede-bankacilik-sektorunun-gelisimi.html> adresinden alındı

Tatlıdil, H. v. (2011). Kredi Temerrüt Swaplarının Fiyatlama Yöntemleri ve Fiyatlamayı Etkileyen Finansal Göstergelerin Regresyon ve Panel Veri Analizleri ile Belirlenmesi. *Bankacılar Dergisi* , 77. s. 26.

Turan, G. (2006). Garanti ve Kefaletler Sözleşmeleri arasındaki farklar ve Banka Kredi Kartı Sözleşmelerindeki Şahsi Teminatın Niteliği. *TBB Dergisi* , 66. S. 27.

Uymaz, E. (2016). Shadow Banking System and Its Role In The 2008 Global Financial Crisis. İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Bölümü. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi* , 107-117.

Yiğitoğlu, A. İ. (2005). 2001 Krizi Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinin ve Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi. *Sosyo Ekonomi Ocak-Haziran Sayısı* , 119.

Yılmaz, K. R. (2005). Türkiye’de Kapitalizmin Gelişim Evreleri: Sermaye Birikimi-Sınıf Merkezli Bir Çerçeve. *Kapitalizm ve Türkiye I. Türk Sosyal Bilimler Derneği. Bursa: Dipnot Yayınları* , 76-117.

Yülek, M. A. (1997.). İçsel Büyüme Teorileri, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Kamu Politikaları Üzerine. *Hazine Dergisi* , 89-103.

Zoltan Pozsar, T. A. (2012). Shadow banking: a view from the USA. New York: Routledge.

EK-1: BANKALARIN LİKİDİTE KARŞILAMA ORANI HESAPLAMASINA İLİŞKİN YÖNETMELİK

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç ve Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç ve kapsam

MADDE 1 –(1) Bu Yönetmeliğin amacı, bankaların konsolide ve konsolide olmayan bazda, asgari likidite düzeyini belirlemek amacıyla net nakit çıkışlarını karşılayabilecek seviyede yeterli yüksek kaliteli likit varlık stoku bulundurmalarına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

Dayanak

MADDE 2 –(1) Bu Yönetmelik, 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 43 üncü maddesinin birinci fıkrası ile 46 ve 93 üncü maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 3 –(1) Bu Yönetmelikte yer alan;

- a) Banka: Kanunun 3 üncü maddesinde tanımlanan bankaları,
- b) Finansal kuruluş: Kanunun 3 üncü maddesinde tanımlanan finansal kuruluşları,
- c) Kamu kuruluşu: 28/6/2012 tarihli ve 28337 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğin 3 üncü maddesinde tanımlanan kamu kuruluşlarını,
- ç) Kanun: 5411 sayılı Bankacılık Kanununu,
- d) **(Değişik:RG-13/7/2017-30123)** Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ): Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğin 3 üncü maddesinde tanımlanan KOBİ’leri,
- e) Kredi kalitesi kademesi: Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğin eki Ek-1’de belirtilen kredi kalitesi kademesini,
- f) Kredi kuruluşu: Kanunun 3 üncü maddesinde tanımlanan kredi kuruluşlarını,
- g) Kurul: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunu,
- ğ) Kurum: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunu,
- h) Özel netleştirme sözleşmeleri: Repo işlemleri ve/veya menkul kıymet veya emtia ödünç işlemleri ve/veya diğer sermaye piyasasına dayalı işlemleri kapsayan çerçeve netleştirme sözleşmelerini,
- ı) Türev işlem: Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte belirtilen türev finansal araçlar ile kredi türevlerini,
- i) Türkiye Muhasebe Standartları (TMS): 26/9/2011 tarihli ve 660 sayılı Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname uyarınca Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu tarafından onaylanarak Türkiye Muhasebe Standardı ve Türkiye Finansal Raporlama Standardı adıyla yayımlanan muhasebe standartları ile bu alana ilişkin diğer düzenlemeleri, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Likidite Düzeyinin Ölçülmesi ve Likidite Karşılama Oranı

Likidite düzeyinin ölçülmesi ve likidite karşılama oranı

MADDE 4 – (1) Bankaların likidite düzeyi, konsolide ve konsolide olmayan bazda Türk Lirası ile yabancı para birimi toplamı ve konsolide ve konsolide olmayan bazda yabancı para birimi üzerinden likidite karşılama oranı hesaplanmak suretiyle ölçülür.

(2) Likidite karşılama oranı, yüksek kaliteli likit varlık stokunun, net nakit çıkışlarına bölünmesi suretiyle hesaplanır.

(3) **(Değişik:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Konsolide olmayan toplam ve yabancı para likidite karşılama oranları sırasıyla, Türk Lirası ile yabancı para birimi toplamı ve yabancı para üzerinden günlük olarak hesaplanacak likidite karşılama oranlarının haftalık basit aritmetik ortalaması alınmak; konsolide toplam ve yabancı para likidite karşılama oranları sırasıyla, Türk Lirası ile yabancı para birimi toplamı ve yabancı para üzerinden günlük olarak hesaplanacak likidite karşılama oranlarının aylık basit aritmetik ortalaması alınmak suretiyle hesaplanır.

(4) Konsolide ve konsolide olmayan toplam likidite karşılama oranı yüzde yüzden, konsolide ve konsolide olmayan yabancı para likidite karşılama oranı yüzde seksenden az olamaz.

(5) **(Değişik:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının uygun görüşü alınarak Kurul, kalkınma ve yatırım bankaları için dördüncü fıkra da belirtilen oranlardan farklı oranlar belirleyebilir.

(6) **(Ek:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile yapılacak değerlendirme sonucunda finansal piyasaların genelinde likidite sıkışıklığı yaşandığı kanaatine varılması halinde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının uygun görüşü alınarak, yüksek kaliteli likit varlıkların kullanılması suretiyle likidite karşılama oranlarının dördüncü fıkra da belirtilen oranların altında kalmasına Kurul tarafından izin verilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yüksek Kaliteli Likit Varlıklar ve Yüksek Kaliteli Likit Varlık Stoku

Yüksek kaliteli likit varlıklar

MADDE 5 – (Değişik:RG-20/8/2015-29451)¹

(1) Yüksek kaliteli likit varlıklar, birinci kalite likit varlıklar ile 2A kalite likit varlıklar ve 2B kalite likit varlıklardan oluşan ikinci kalite likit varlıklardan oluşur.

(2) Bir varlığın yüksek kaliteli likit varlık olarak sınıflandırılabilmesi için aşağıdaki özellikleri taşıması şarttır.

a) Değeri kolaylıkla ve doğru şekilde ölçülebilmeli.

b) Alış-satış fiyatı arasındaki farkı düşük, işlem hacmi yüksek, piyasadaki katılımcı sayısının fazla ve çeşitli olması sebebiyle yoğunlaşma düzeyi düşük olan aktif ve derin bir piyasası olmalı.

c) Likidite sıkışıklığı durumunda dahi güvenilir bir likidite kaynağı oluşturmalı.

ç) Beşinci fıkra hükmü saklı kalmak kaydıyla teminata konu edilmemiş olmalı.

d) **(Değişik:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Kullanımını, satışını, transfer edilmesini, tasfiye edilmesini engelleyen yasal, düzenleyici, sözleşmeye dayanan, operasyonel veya bunların dışında herhangi bir kısıtlama bulunmamalı.

e) Türk lirası cinsinden veya Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından gösterge niteliğinde döviz ve efektif alış satış kuru belirlenerek ilan edilen para birimleri cinsinden olmalı.

(3) İkinci fıkranın (c) bendi uygulamasında, 2A kalite likit varlık ile 2B kalite likit varlık stokuna dahil edilecek varlıkların ya da bu varlıklara ilişkin veri bulunmaması halinde ihraççıları tarafından ihraç edilmiş aynı likidite kalitesindeki diğer varlıkların piyasa genelinde yaşanan likidite sıkışıklığı dönemlerinde otuz günlük dönemler için kaydedilen değer düşüklükleri analiz edilir. Değer düşüklüklerinin 2A kalite likit varlıklar için %10'dan, hisse senedi dışındaki 2B kalite likit varlıklar için %20'den, hisse senetleri için %40'dan daha yüksek olması ya da bu analizin yapılamaması durumunda bu varlıklar yüksek kaliteli likit varlık olarak dikkate alınamaz.

(4) Ters repo, menkul kıymet ödünç alma işlemleri, kredili menkul kıymet işlemleri, teminat swapları ile 20 nci maddenin beşinci fıkrası uyarınca teminatlarıyla netleştirilmeye tabi tutulmayan türev işlemler için alınan teminatlar, ikinci fıkra da belirtilen şartları taşıyan birinci kalite likit varlıklar veya ikinci kalite likit varlıklardan oluşmaları ve bankanın bunları tekrar likidite temini için kullanabilmesinde yasal veya operasyonel herhangi bir sınırlama bulunmaması durumunda yüksek kaliteli likit varlık stokunda dikkate alınırlar.

(5) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına ya da kamu kuruluşlarına depo edilen, teminata verilen ancak likidite temin edilmesinde kullanılmamış olan ve (ç) bendi hariç olmak üzere ikinci fıkra da belirtilen şartları taşıyan birinci kalite likit varlıklar ile ikinci kalite likit varlıklar da yüksek kaliteli likit varlık olarak dikkate alınır.

(6) Karşı tarafın otuz gün içinde sözleşmeden kaynaklanan geri isteme hakkı olan varlıklar veya bu varlıkların kullanılması sonucunda elde edilen nakit, yüksek kaliteli likit varlık olarak değerlendirilmez.

(7) Merkezi yönetimler veya merkez bankalarının garantisiyle ihraç edilmiş olsalar dahi, bankanın kendisi veya bağlı ortaklıkları ya da iştirakleri tarafından ihraç edilen ipotek teminatlı menkul kıymetler ve konut ipotegine dayalı menkul kıymetler ile bankanın kendisi veya diğer kredi kuruluşları veya finansal kuruluşlar ya da bunların iştirak veya bağlı ortaklıkları tarafından ihraç edilen diğer borçlanma araçları ve hisse senetleri, yüksek kaliteli likit varlık olarak değerlendirilmez.

(8) Konsolide edilen bir ortaklığın ya da bankanın yurtdışındaki şubesinin kaynaklarının bankaya transfer edilmesini engelleyen bir hususun bulunması durumunda, ortaklığın veya şubenin yüksek kaliteli likit varlık stokunun, ortaklığın veya şubenin 4 üncü maddenin dördüncü fıkrasında belirtilen oranları tutturması için gerekli olan tutarları aşan kısmı ana ortaklık bankanın likidite karşılama oranı hesaplamasında dikkate alınmaz.

(9) Likidite karşılama oranı hesaplamasında katılım bankalarının dikkate alabileceği ilave yüksek kaliteli likit varlıklar Kurulca belirlenir.

Birinci kalite likit varlıklar

MADDE 6 – (Değişik:RG-20/8/2015-29451)¹

(1) Birinci kalite likit varlıklar aşağıdakilerden oluşur.

a) Kasa ve efektif deposu.

b) (Değişik:RG-20/1/2016-29599)⁽³⁾ Merkez Bankası politikalarının likidite sıkışıklığı zamanlarında bankaların kullanımına izin verdiği tutar kadarıyla sınırlı olmak üzere merkez bankaları nezdindeki vadeli ve vadesiz serbest hesaplar ile zorunlu karşılıklar.

c) Yetkili bir kredi derecelendirme kuruluşu ya da ihracat kredi kuruluşu tarafından derecelendirilen ve kredi kalitesi kademesi %0 risk ağırlığına tekabül eden ülke merkezi yönetimleri, merkez bankaları, kamu kuruluşları ile Uluslararası Ödemeler Bankası, Uluslararası Para Fonu, Avrupa Birliği, Avrupa Merkez Bankası veya çok taraflı kalkınma bankalarıncı ya da bunların garantisiyle ihraç edilen borçlanma araçları.

ç) (Değişik:RG-20/1/2016-29599) T.C. Hazine Müsteşarlığınca ya da Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıncı Türk Lirası cinsinden ihraç edilen borçlanma araçlarının

tamamı ile bunlar tarafından yabancı para cinsinden ihraç edilen borçlanma araçlarının, bankanın aynı para birimi cinsinden, varlık ve yükümlülükleri üzerinden bu Yönetmelik kapsamında hesaplanacak net nakit çıkışları kadarlık kısmı.

d) Bankaların yurtdışı şubelerinin bulunduğu ve yetkili bir kredi derecelendirme kuruluşu ya da ihracat kredi kuruluşu tarafından derecelendirilen ve kredi kalitesi kademesi %0 risk ağırlığına tekabül etmeyen ülkelerin merkezi yönetimleri ya da merkez bankalarınca ulusal para birimleri cinsinden ihraç edilen borçlanma araçlarının tamamı ile bunlar tarafından ulusal para birimi dışındaki bir para birimi cinsinden ihraç edilen borçlanma araçlarının, bankanın bahse konu ülkede maruz kaldığı ve borçlanma aracıyla aynı para birimi cinsinden olan bu Yönetmelik kapsamında hesaplanacak net nakit çıkışları kadarlık kısmı.

e) Konsolide likidite karşılama oranı hesaplamasına münhasır olarak, ana ortaklık bankaların konsolide ettiği yurtdışında yerleşik kredi kuruluşları veya finansal kuruluşların bulunduğu, yetkili bir kredi derecelendirme kuruluşu ya da ihracat kredi kuruluşu tarafından derecelendirilen ve kredi kalitesi kademesi %0 risk ağırlığına tekabül etmeyen ülkelerin merkezi yönetimleri ya da merkez bankalarınca ulusal para birimleri cinsinden ihraç edilen borçlanma araçlarının tamamı ile bunlar tarafından ulusal para birimi dışındaki bir para birimi cinsinden ihraç edilen borçlanma araçlarının, bankanın bahse konu ülkede maruz kaldığı ve borçlanma aracıyla aynı para birimi cinsinden olan bu Yönetmelik kapsamında hesaplanacak net nakit çıkışları kadarlık kısmı.

(2) **(Ek:RG-20/1/2016-29599)** Birinci fıkranın (b) bendinin uygulanmasında yurtdışı şubeler ile konsolide edilen yurtdışında yerleşik kredi kuruluşları ve finansal kuruluşların bulunduğu ülkelerdeki merkez bankaları nezdindeki hesaplar için uygulanan dikkate alınma oranlarının daha ihtiyatlı olması durumunda bu oranlar uygulanır.

2A kalite likit varlıklar

MADDE 7 – (1) 2A kalite likit varlıklar aşağıdakilerden oluşur.

a) 6 ncı maddenin birinci fıkrasının (d) ve (e) bendi hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yetkili bir kredi derecelendirme kuruluşu ya da ihracat kredi kuruluşu tarafından derecelendirilen ve kredi kalitesi kademesi %20 risk ağırlığına tekabül eden ülke merkezi yönetimleri, merkez bankaları, kamu kuruluşları ile çok taraflı kalkınma bankalarının ya da bunların garantisiyle ihraç edilen borçlanma araçları.

b) Yetkili bir kredi derecelendirme kuruluşu tarafından verilen uzun vadeli kredi derecelendirme notu AA-, uzun vadeli kredi derecelendirme notunun bulunmaması halinde kısa vadeli kredi derecelendirme notu AA-'ye eşdeğer ya da böyle bir derecelendirme notu bulunmaması halinde bankanın içsel derecelendirme sistemi uyarınca hesaplanmış temerrüt olasılığı AA- veya daha yüksek olan ipotek teminatlı menkul kıymetler ile diğer borçlanma araçları.

2B kalite likit varlıklar²

MADDE 8 – (1) 2B kalite likit varlıklar aşağıdakilerden oluşur.

a) Konut ipoteline dayalı menkul kıymetlerden aşağıdaki özellikleri taşıyanlar.

1) Yetkili bir kredi derecelendirme kuruluşu tarafından verilen uzun vadeli kredi derecelendirme notu, bulunmaması halinde kısa vadeli kredi derecelendirme notu ya da böyle bir derecelendirme notu bulunmaması halinde bankanın içsel derecelendirme sistemi uyarınca hesaplanmış temerrüt olasılığı AA veya daha yüksek ya da buna eşdeğer olan.

2) Varlık havuzu sadece konut ipotekli alacaklardan oluşan ve bankanın veya bağlı ortaklıklarının ya da iştiraklerinin varlıklarını ve herhangi bir yapılandırılmış ürünü içermeyen.

3) İpotek teminatlı alacağın tahsili için ipoteğin nakde dönüştürülmesi sonucunda elde edilen tutarın alacağı karşılayamaması durumunda farkın tamamlanma garantisi bulunan.

4) İhraç sırasında varlık havuzundaki toplam alacakların ipoteğe konu konutların toplam değerine oranı en fazla %80 olan.

5) Varlık havuzundaki alacakların kalitesinin devamlılığının sağlanmasını teminen ihraççı tarafından söz konusu alacaklara ilişkin kredi riskinin bir kısmı üstlenilen.

b) **(Ek:RG-20/8/2015-29451)**^{1 2 6} ncı maddenin birinci fıkrasının (d) ve (e) bendi hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yetkili bir kredi derecelendirme kuruluşu ya da ihracat kredi kuruluşu tarafından derecelendirilen ve kredi kalitesi kademesi %50 risk ağırlığına tekabül eden ülke merkezi yönetimleri ve merkez bankaları tarafından ihraç edilen borçlanma araçları.

c) Yetkili bir kredi derecelendirme kuruluşu tarafından verilen uzun vadeli kredi derecelendirme notu A+ ile BBB- arasında, uzun vadeli kredi derecelendirme notu bulunmaması halinde kısa vadeli kredi derecelendirme notu A+ ile BBB- arasına eşdeğer ya da böyle bir derecelendirme notu bulunmaması halinde bankanın içsel derecelendirme sistemi uyarınca hesaplanmış temerrüt olasılığı A+ ile BBB- arasında olan borçlanma araçları.²

ç) **(Değişik:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Borsada işlem gören ve merkezi takasa tabi olan hisse senetlerinden BIST100 endeksi içerisinde olan veya yurtdışı şubelerin bulunduğu ülkelerin ana endeksleri içerisinde ve ulusal para birimleri cinsinden olan hisse senetleri.”

d) **(Değişik:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Konsolide likidite karşılama oranı hesaplamasına münhasır olarak, ana ortaklık bankaların konsolide ettiği yurtdışında yerleşik kredi kuruluşları veya finansal kuruluşların bulunduğu ülkelerin borsalarında işlem gören ve merkezi takasa tabi olan hisse senetlerinden bu ülkelerin ana endeksleri içerisinde olan ve ulusal para birimleri cinsinden olan hisse senetleri.

Yüksek kaliteli likit varlık stoku

MADDE 9 – (1) Yüksek kaliteli likit varlık stoku, yüksek kaliteli likit varlıkların toplamından dördüncü fıkra da belirtilen sınırları aşan tutarların düşülmesi suretiyle Ek-3’te yer alan formül uyarınca hesaplanır.

(2) **(Değişik:RG-20/8/2015-29451)**¹ Yüksek kaliteli likit varlıklar, izlendikleri hesaba bakılmaksızın TMS uyarınca bulunacak gerçeğe uygun değerlerine Ek-1 ve Ek-2’de yer alan cetvelde belirtilen ilgili dikkate alınma oranları uygulandıktan sonra yüksek kaliteli likit varlık stoku hesaplamasına dahil edilir.

(3) Dördüncü fıkra da belirtilen sınırların uygulamasında vadesine otuz gün veya daha kısa süre kalan repo, ters repo, menkul kıymet ödünç alma veya verme işlemleri, kredili menkul kıymet işlemleri ile teminat swap işlemlerinin likidite karşılama oranı hesaplama tarihi itibarıyla gerçekleşeceği kabul edilir. Bu kapsamda, söz konusu işlemlerin gerçekleşmesiyle,

a) Alınacak yüksek kaliteli likit varlıkların, ilgisine göre bankanın birinci kalite likit varlıklarına, 2A kalite likit varlıklarına veya 2B kalite likit varlıklarına eklenmesi,

b) Verilecek yüksek kaliteli likit varlıkların ilgisine göre bankanın birinci kalite likit varlıklarından, 2A kalite likit varlıklarından veya 2B kalite likit varlıklarından çıkarılması suretiyle

düzeltilmiş birinci kalite likit varlıklar, düzeltilmiş 2A kalite likit varlıklar ve düzeltilmiş 2B kalite likit varlıklar hesaplanır.

(4) Düzeltilmiş 2B kalite likit varlık tutarı, düzeltilmiş birinci kalite likit varlık, düzeltilmiş 2A kalite likit varlık ve düzeltilmiş 2B kalite likit varlık tutarı toplamının yüzde on beşi ile düzeltilmiş birinci kalite likit varlık tutarının yüzde yirmi beşinden küçük

olanını aşamaz. Bu sınırlama uygulandıktan sonra hesaplanacak düzeltilmiş ikinci kalite likit varlık tutarı, bu sınırlama uygulandıktan sonra hesaplanacak düzeltilmiş birinci kalite likit varlık, düzeltilmiş 2A kalite likit varlık ve düzeltilmiş 2B kalite likit varlık tutarı toplamının yüzde kırkını aşamaz.

Yüksek kaliteli varlık stoku içerisinde dikkate alınmaya devam edilme şartları

MADDE 10 – (1) Yüksek kaliteli likit varlık stokundaki varlıklar, piyasa riskinden korunmaya konu edilseler dahi likidite karşılama oranı hesaplamasına dahil edilmeye devam edilebilir. Ancak, korunmaya konu edilmiş varlığın satışı halinde riskten korunmanın vadesinden önce sona ermesiyle ortaya çıkabilecek nakit çıkışının varlığın değerine yansıtılması gerekir.

(2) Yüksek kaliteli likit varlık stokundaki varlıklardan vadelerine otuz gün ya da daha kısa süre kalanları likidite karşılama oranı hesaplamasında yüksek kaliteli likit varlık stokunda dikkate alınmaya devam edilir, nakit girişi hesaplamasında dikkate alınmazlar.

(3) 5 inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen şartları kaybeden ya da seviyesi düşen varlıklar değişiklik tarihinden itibaren otuz gün süreyle değişiklikten önceki seviyelerinde dikkate alınmaya devam edilebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Net Nakit Çıkışı ve Hesaplaması

Net nakit çıkışı

MADDE 11 – (1) Net nakit çıkışı, toplam nakit çıkışlarının toplam nakit girişlerini aşan kısmıdır.

(2) Likidite karşılama oranı hesaplamasında, toplam nakit girişlerinin toplam nakit çıkışlarının yüzde yetmiş beşini aşan kısmı dikkate alınmaz.

(3) Vadesine otuz gün ya da daha kısa süre kalan teminat swapları işlemlerinde, alınan teminatların niteliğinin verilen teminatların niteliğinden yüksek olması halinde alınan teminat üzerinden nakit çıkışı, verilen teminatların niteliğinin alınan teminatların niteliğinden yüksek olması halinde verilen teminat üzerinden nakit girişi hesaplanır.

Nakit çıkışları

MADDE 12 –(Değişik:RG-20/8/2015-29451)¹

(1) Nakit çıkışları, beşinci fıkra hükümleri saklı kalmak kaydıyla bilanço içi ve bilanço dışı işlem ve yükümlülüklerin otuz gün içinde gerçekleşmesi beklenen nakit çıkışlarına Ek-1 ve Ek-2’de yer alan cetvelde belirtilen ilgili dikkate alınma oranları uygulanması suretiyle likidite karşılama oranı hesaplamasına dahil edilir. Otuz gün içinde gerçekleşmesi beklenen faiz/kâr payı tahakkukları ve gider ödemelerine ilişkin nakit çıkışları ilgili oldukları işlem ve yükümlülük üzerinden dikkate alınır.

(2) Likidite karşılama oranı hesaplamasında nakit çıkışları; teminatsız borçlar, teminatlı borçlar, yapılandırılmış finansal araçlardan borçlar ve bilanço dışı borçlar olarak sınıflandırılır.

(3) Birden fazla nakit çıkışı sınıfına girebilecek kalemler, en yüksek dikkate alınma oranına tekabül eden nakit çıkışı sınıfında dikkate alınır.

(4) Nakit çıkış tarihi belirlenirken yapılan sözleşme gereği ödeme yapılma ihtimali olan en erken gün dikkate alınır.

(5) Vadelerine otuz günden fazla kalmakla birlikte

a) Vadeden önce ödenmesi halinde mudinin alacağı faiz gelirinden/kâr payından daha yüksek bir kayba uğramayacağı mevduatlar,

b) Alacaklısının her an talep etme hakkı olan ve ödenmemesi bankanın inisiyatifinde olmayan borçlar,

c) (Değişik:RG-20/1/2016-29599)⁽³⁾ Alacaklısının her an talep etme hakkı bulunmayan ve ödenmesi bankanın inisiyatifinde olan ancak ödenmemesi halinde bankanın itibar riskine maruz kalacağı borçlar,

nakit çıkışı olarak dikkate alınır.

(6) Aşağıda belirtilenler nakit çıkışı hesaplamasında dikkate alınmaz.

a) Vadelerine otuz günden fazla kalan, ancak alacaklının vadesinden önce talep etme hakkı olan işlem ve yükümlülüklerden sözleşmeye bağlı olarak otuz günü aşan ihbar süresi olanlar.

b) Operasyonel giderler.

c) Teminat karşılığı ödünç alınan menkul kıymetlerin bankanın kendi hesabına açığa satışı işlemleri.

Gerçek kişi müşterilere teminatsız borçlar

MADDE 13 –(Değişik:RG-20/8/2015-29451)¹

(1) (Değişik:RG-20/1/2016-29599)⁽³⁾ Likidite karşılama oranı hesaplamasında, gerçek kişilerin ticari işlemlere konu olmayan sigortalı mevduat/katılım fonlarından düzenli nakit girişi ve çıkışı olanlar veya banka ile sağlam ilişkileri olması sebebiyle çekilme olasılığı çok düşük olanlar teminatsız borç sınıfında, istikrarlı mevduat/katılım fonu olarak dikkate alınır. Kurulca farklı bir değerlendirme yapılmadıkça bu fıkra kapsamındaki yabancı para mevduat/katılım fonu düşük istikrarlı mevduat/katılım fonu olarak dikkate alınır.

(2) Birinci fıkrada belirtilen sağlam ilişkinin varlığının kabul edilebilmesi için banka ile gerçek kişi müşteri arasında aşağıdaki koşullardan en az birinin sağlanması gerekir.

a) Bankada bulunan mevduat/katılım fonu hesaplarından en az birinin asgari 12 ay öncesinde açılmış olması,

b) Vadesiz ya da vadesi belli olmayan kredisinin bulunması,

c) Bankadan kullandığı 12 aydan uzun vadeli bir kredisinin olması,

ç) Kredi ve mevduat/katılım fonu dışında kalan bankanın başka bir ürününü aktif olarak kullanması.

(3) Gerçek kişilere ait ticari işlemlere konu olmayan ve istikrarlı mevduat/katılım fonu tanımına girmeyen mevduat/katılım fonu ile istikrarlı olup olmadığına karar verilemeyen mevduat/katılım fonu, teminatsız borç sınıfında, düşük istikrarlı veya diğer mevduat/katılım fonu olarak dikkate alınır. Diğer mevduat/katılım fonu olarak sınıflandırılacak mevduat/katılım fonu ve bunların dikkate alınma oranları Kurulca belirlenir.

(4) Bankaca ihraç edilen, sadece gerçek kişiler ve perakende müşterilere satılan ve bunların dışındakilere satılması mümkün olmayan teminatsız borçlanma araçları, bu araçlara yatırım yapanların gerçek kişi olması halinde gerçek kişi müşterilere teminatsız borç olarak dikkate alınır.

Perakende müşterilere teminatsız borçlar

MADDE 14 – (Değişik:RG-20/8/2015-29451)¹

(1) Bu Yönetmelik uygulamasında perakende müşteri, mevduat/katılım fonu dâhil bankadan olan toplam alacağı ile Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğin 6 ncı maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde belirtilen şekilde hesaplanan bankaya olan toplam borcu ayrı ayrı aynı bentte belirtilen tutarın altında olan KOBİ'leri ifade eder. Perakende müşteri olarak değerlendirilemeyen KOBİ'ler, diğer kişiler olarak 15 inci madde kapsamında değerlendirilir.

(2) (Değişik:RG-20/1/2016-29599)⁽³⁾ Likidite karşılama oranı hesaplamasında, perakende müşterilerin sigortalı mevduatları/katılım fonlarından düzenli nakit girişi ve

çıkışı olanlar veya banka ile sağlam ilişkileri olması sebebiyle çekilme olasılığı çok düşük olanlar teminatsız borç sınıfında, istikrarlı mevduat/katılım fonu olarak dikkate alınır.

(3) İkinci fıkrada belirtilen sağlam ilişkinin varlığının kabul edilebilmesi için banka ile perakende müşteri arasında 13 üncü maddenin ikinci fıkrasının (a) ilâ (ç) bentlerinde belirtilen koşullardan en az birinin sağlanması gerekir.

(4) Perakende müşterilere ait istikrarlı mevduat/katılım fonu tanımına girmeyen mevduat/katılım fonu ile istikrarlı olup olmadığına karar verilemeyen mevduat/katılım fonu, teminatsız borç sınıfında, düşük istikrarlı veya diğer mevduat/katılım fonu olarak dikkate alınır. Diğer mevduat/katılım fonu olarak sınıflandırılacak mevduat/katılım fonu ve bunların dikkate alınma oranları Kurulca belirlenir.

(5) Bankaca ihraç edilen, sadece gerçek kişiler ve perakende müşterilere satılan ve bunların dışındakilere satılması mümkün olmayan teminatsız borçlanma araçları, bu araçlara yatırım yapanların perakende müşteri olması halinde perakende müşterilere teminatsız borç olarak dikkate alınır.

Diğer kişilere teminatsız borçlar

MADDE 15 – (1) Gerçek kişi müşteriler ile perakende müşteriler dışında kalan kişilerin mevduat/katılım fonları operasyonel olup olmadıklarına ve karşı tarafına, bunlara olan diğer teminatsız borçlar karşı tarafına göre teminatsız borç sınıfında nakit çıkışı hesaplamasına dâhil edilir.

(2) **(Değişik:RG-20/8/2015-29451)**¹ Likidite karşılama oranı hesaplamasında, kredi kuruluşu veya finansal kuruluş dışındaki kuruluşlar ile merkezi yönetimler, merkez bankaları, çok taraflı kalkınma bankaları ve kamu kurumlarının sigortalı mevduat/katılım fonu ilgisine göre operasyonel veya operasyonel olmayan istikrarlı mevduat/katılım fonu, sigortalı olmayan mevduat/katılım fonu ilgisine göre operasyonel veya operasyonel olmayan düşük istikrarlı mevduat/katılım fonu olarak kabul edilir.

(3) **(Değişik:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Bankaca mevduatın/katılım fonunun operasyonel olup olmadığının belirlenemediği veya Kurumca yapılan değerlendirmeler sonucunda operasyonel mevduat/katılım fonuna konu işlemlerin Yönetmelikte belirtilen şekilde gerçekleştirdiğinin onaylanmadığı durumlarda bu mevduat/katılım fonu operasyonel mevduat/katılım fonu olarak değerlendirilemez.

(4) Bu Yönetmelik uygulamasında, bankadan alınacak takas, saklama veya nakit yönetimi hizmeti için bankada tutulan mevduat/katılım fonundan aşağıdaki özellikleri taşıyanlar operasyonel mevduat/katılım fonu olarak değerlendirilir.

a) Mevduatın/katılım fonunun söz konusu işlemleri gerçekleştirmek için tutuluyor olması ve amacının faiz geliri/kâr payı elde etmek olmaması.

b) Mevduatın/katılım fonunun diğer hesaplardan ayrı hesaplarda izlenmesi ve bu hesaplarda fazla fon tutulmasını sağlayacak şekilde herhangi bir teşvik sağlanmaması.

c) **(Ek:RG-20/8/2015-29451)**¹ Mevduat/katılım fonu hesaplarının asgari 12 aydır aktif olarak işliyor olması,

ç) **(Ek:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Mevduatın/katılım fonunun, az sayıda müşteri tarafından sağlanmaması.

(5) Bu Yönetmelik uygulamasında, bir işlemin takas, saklama veya nakit yönetimi işlemi olarak değerlendirilebilmesi için;

a) Müşterinin otuz gün içerisinde işlemi banka vasıtasıyla gerçekleştirecek olması,

b) İşlem için bankanın sağlayacağı hizmetlere ilişkin olarak bankayla yapılmış bağlayıcı bir sözleşmenin bulunması,

c) İşleme ilişkin sözleşmelerin sona ermesi için en az otuz günlük bir ihbar süresi olması veya işlem için bankada tutulan mevduat/katılım fonunun otuz gün içerisinde

çekilmesinin oluşturacağı maliyetin, kaybedilecek faiz gelirinin/kâr payının üzerinde olması

gerekmektedir.

(6) Takas işlemleri; bu Yönetmelik kapsamında müşterilerin fonlarının ya da menkul kıymetlerinin yurtiçi takas sistemi içerisinde nihai muhataba transferinin sağlanmasıdır. Bu işlemler; transfer, ödeme emirlerinin mutabakatı, gecelik borçlanma, gün içi borçlanma gibi faaliyetleri içerir.

(7) Saklama işlemleri; bu Yönetmelik kapsamında müşterilere ait finansal varlıklara ilişkin saklama, raporlama, operasyonel ve yönetsel faaliyetlerden oluşur. Söz konusu işlemler, saklama hizmetleriyle ilişkili menkul kıymetlerin takası, ödemelerin transferi, teminat işlemleri, nakit yönetimi, temettü ve diğer benzeri gelirlerin tahsilâtı gibi işlemleri kapsar.

(8) Nakit yönetimi işlemleri; bu Yönetmelik kapsamında müşterilerin nakit akışlarını, varlık ve yükümlülüklerini yönetme ve müşterilerin olağan faaliyetlerini gerçekleştirmek için gereken finansal işlemleri yürütme hizmetlerini içerir. Fonların toplanması, toplanan fonlardan ödemeler yapılması ve maaş ödemeleri gibi hizmetler bu kapsamda değerlendirilir.

(9) **(Değişik:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Takas, saklama ve nakit yönetimi hizmetleri için tutulması gerekenin üzerinde tutulan işlemler bankaca oluşturulan bir metodoloji çerçevesinde değerlendirilir ve fazla tutulan tutarlar operasyonel mevduat/katılım fonu olarak değerlendirilmez.

(10) **(Ek:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Muhabir bankacılık işlemlerinden veya portföy yönetimi faaliyetlerinden kaynaklanan mevduat/katılım fonu operasyonel mevduat/katılım fonu olarak değerlendirilmez.

Diğer teminatsız borçlar

MADDE 16 – (1)(Değişik:RG-20/8/2015-29451)¹ Merkez bankalarına yatırılacak zorunlu karşılıklar, bankanın karşı tarafına bakılmaksızın ihraç ettiği 13 üncü maddenin dördüncü fıkrası ve 14 üncü maddenin beşinci fıkrasında belirtilenler dışındaki teminatsız borçlanma araçları, bankanın kendi hesabına yaptığı 12 nci maddenin altıncı fıkrasının (c) bendi dışındaki açığa satış işlemleri ile komisyon ödemeleri, temettü ödemeleri ve diğer borçlar diğer teminatsız borç sınıfında nakit çıkışı hesaplamasına dahil edilir.

(2) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında tesis edilmesi gereken zorunlu karşılık tutarının ortalama tutulan kısmının bir sonraki zorunlu karşılık dönemi için değişmeyeceği kabul edilir. Oranın hesaplandığı gün itibarıyla, bir zorunlu karşılık dönemi için o dönemin kalan günlerinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında tutulacak günlük ortalama zorunlu karşılık tutarının, hesaplama gününün bir gün öncesinde tesis edilen zorunlu karşılık tutarını aşan kısmı nakit çıkışı olarak dikkate alınır.

(3) **(Ek:RG-20/8/2015-29451)**⁽¹⁾ **(Değişik:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Likidite karşılama oranı hesaplanırken, aşağıda belirtilen durumlarda konsolide edilen ortaklıklar ile yurtdışındaki şubeler nezdindeki gerçek kişi müşteriler ile perakende müşterilerin mevduat/katılım fonları için Ek-1 ve Ek-2’de belirtilen dikkate alınma oranları uygulanır. Bunların dışında kalan durumlarda ilgili ülkelerin dikkate alınma oranları uygulanır.

a) Gerçek kişi müşteriler ile perakende müşterilerin mevduat/katılım fonu için likidite karşılama oranı kapsamında bir dikkate alınma oranı belirlenmemiş olması,

b) Konsolide edilen ortaklıkların ya da yurtdışındaki şubelerin bulunduğu ülkelerde likidite karşılama oranı düzenlemesi bulunmaması,

c) Bu Yönetmelik uyarınca gerçek kişi müşteriler ile perakende müşterilerin mevduat/katılım fonu için belirlenen dikkate alınma oranlarının daha ihtiyatlı olması.

Teminatlı borçlar

MADDE 17 –(Değişik:RG-20/8/2015-29451)¹

(1) Bu Yönetmelik kapsamında teminatlı borçlar aşağıdakilerden oluşur.

a) Repo,

b) Menkul kıymet ödünç verme işlemleri,

c) Kredili menkul kıymet işlemleri,

ç) Teminat swapları,

d) Üçüncü fıkra da belirtilen açığa satış işlemlerinden kaynaklanan pozisyonlarını kapatmak için müşterilere verilen teminatlar.

(2) Teminatlı borçların dikkate alınma oranları teminatın türüne ve işlemin karşı tarafına göre belirlenir.

(3) Birinci fıkranın uygulamasında müşterinin açığa satış işlemlerinden kaynaklanan pozisyonunun kapatılması, bankanın satış zamanında menkul kıymeti kendi portföyünden ya da diğer müşterilerin aracılık hesaplarında yer alan yüksek kaliteli likit varlık niteliğini haiz teminatlardan veya ters repo, menkul kıymet ödünç alma gibi işlemler yoluyla banka dışından temin edilmesidir.

(4) Teminatlı bir borç için birden fazla teminat verilmiş ve teminatlar borca özel olarak ilişkilendirilmemiş ise teminatlı borca ilişkin nakit çıkışı hesaplamasında teminat olarak öncelikle yüksek kaliteli olmayan varlıkların daha sonra sırasıyla 2B kalite likit varlıklar, 2A kalite likit varlıklar ve birinci kalite likit varlıkların verildiği kabul edilir.

(5) Teminatlı borcun, teminat tutarının gerçeğe uygun değerini aşan kısmı teminatsız borç olarak dikkate alınır.

(6) Yabancı para cinsinden bir borcun teminatının Türk Lirası cinsinden olması durumunda bu borç yabancı para likidite karşılama oranı hesaplamasında teminatsız borç olarak dikkate alınır.

Yapılandırılmış finansal araçlardan borçlar

MADDE 18 – (Değişik:RG-20/1/2016-29599)⁽³⁾

(1) Doğrudan banka tarafından ihraç edilen varlığa dayalı menkul kıymetler, ipotek teminatlı menkul kıymetler ve diğer yapılandırılmış finansal araçlardan kaynaklanan nakit çıkışları yapılandırılmış finansal araçlardan borçlar sınıfında nakit çıkışı hesaplamasına dahil edilir. Nakit çıkışı hesaplamasında bunlarla sınırlı olmamak üzere, vadesi gelen finansal araçların yeniden finanse edilememesi veya otuz gün içerisinde dayanak varlıkların ihraççı tarafından bankaya geri verilmesi ya da bankadan söz konusu varlıkların bedelinin temininin istenmesi gibi opsiyonlar bulunması hususları dikkate alınır.

(2) Birinci fıkra da sayılan işlemlerin özel amaçlı kuruluşlar gibi kuruluşlar aracılığı ile gerçekleştirilmesi durumunda özel amaçlı kuruluşların konsolide edilip edilmediğine bakılmaksızın bu işlemler nakit çıkışı olarak dikkate alınır.

Bilanço dışı borçlar

MADDE 19 – (1) Nakit çıkışı hesaplamasında aşağıda sayılanlar bilanço dışı borçlar olarak dikkate alınır.

a) Türev yükümlülükler.

b) Bankanın kredi derecesinin düşmesine bağlı yükümlülükler.

c) Verilen teminatların gerçeğe uygun değerlerinde değişiklik olması ihtimaline bağlı yükümlülükler.

ç) Alınan teminatların karşı tarafça her an geri istenebilme ihtimaline bağlı yükümlülükler.

d) Teminatların karşı tarafa verilme tarihinin gelmesinden kaynaklanan yükümlülükler.

e) Alınan teminatlardan yüksek kaliteli likit varlık olanların bu türden olmayan teminatlarla değiştirilme ihtimaline bağlı yükümlülükler.

f) Türev işlemler ve diğer yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerlerinde değişiklik olması ihtimaline bağlı yükümlülükler.

g) Cayılamaz veya şarta bağlı olarak cayılabilir diğer bilanço dışı borçlar.

ğ) Herhangi bir şarta bağlı olmaksızın cayılabilir diğer bilanço dışı borçlar.

Türev yükümlülükler

MADDE 20 – (Değişik:RG-20/8/2015-29451)¹

(1) Türev işlemlerin vadesine otuz gün veya daha az süre kalanları likidite karşılama oranı hesaplama günü itibarıyla yaratacakları nakit çıkışları üzerinden likidite karşılama oranı hesaplamasına katılır.

(2) Nakit ödemeye dayalı türev işlemlerde zarar eden taraf birinci fıkrada belirtilen tutarlar üzerinden nakit çıkışlarının nakit girişlerini aşan kısmını türev yükümlülük olarak dikkate alır.

(3) Teslimatlı ödemeye dayalı türev işlemlerde nakit giriş ve çıkışları, Ek-1 ve Ek-2’de yer alan cetvelde, ilgisine göre birinci kalite likit varlıklar, 2A kalite likit varlıklar veya 2B kalite likit varlıklar için belirlenen dikkate alınma oranları üzerinden hesaplanır. Aynı para birimi cinsinden olan teslimatlı ödemeye dayalı türev işlemlerin nakit çıkışlarının nakit girişlerini aşan kısmı türev yükümlülük olarak dikkate alınır. Yabancı para likidite karşılama oranı hesaplamasında, ayaklarından biri Türk Lirası diğeri yabancı para birimi cinsinden olan teslimatlı ödemeye dayalı türev işlemlerde netleştirme yapılmaz.

(4) Türev işlem sözleşmesinin nakit ödeme ya da teslimatlı ödemeden herhangi birine izin vermesi durumunda, işlemin nakit ödemeye dayalı olduğu varsayılarak hesaplama yapılır.

(5) Türev işleme ilişkin alınan yüksek kaliteli likit varlık niteliğini haiz teminatlar tekrar likidite temini için kullanılabilmesinde yasal veya operasyonel herhangi bir sınırlama bulunmaması halinde Ek-1 ve Ek-2’de yer alan cetvelde, ilgisine göre birinci kalite likit varlıklar, 2A kalite likit varlıklar veya 2B kalite likit varlıklar için belirlenen dikkate alınma oranları uygulanarak netleştirilmeye konu edilir. Netleştirmeye konu edilen yüksek kaliteli likit varlık niteliğini haiz teminatlar yüksek kaliteli likit varlık stokunda dikkate alınmaz.

(6) Vadesinden önce kullanılması mümkün olan opsiyon işlemleri vadelerine otuz günden fazla olsa bile likidite karşılama oranı hesaplamasına dahil edilir. Bu işlemlerde, likidite karşılama oranı hesaplama tarihinde opsiyon alıcısı kârda olduğunda tahsil edeceği tutar kadar nakit girişi, opsiyon satıcısı zararda olduğunda ise ödemekle yükümlü olacağı tutar kadar nakit çıkışı hesaplanır. Vadelerine otuz günden fazla kalan ve vadelerinden önce kullanılması mümkün olmayan opsiyon işlemleri likidite karşılama oranı hesaplamasına dahil edilmez.

(7) Özel netleştirme sözleşmesinin mevcut olması halinde aynı karşı taraf ile yapılan tüm türev işlemlerin nakit çıkışları nakit girişleri ile netleştirilebilir.

Bankanın kredi derecesinin düşmesine bağlı yükümlülükler

MADDE 21 – (1) Sözleşme uyarınca, bankanın uzun veya kısa vadeli kredi notunun 3 dereceye kadar düşmesi sonucu erken ödeme, ilave teminat zorunluluğu gibi koşulların bulunduğu türev işlemler ve diğer yükümlülüklerde, geri ödenecek tutar ya da konulacak ilave teminat tutarı nakit çıkışı hesaplamasında dikkate alınır.

Verilen teminatların gerçeğe uygun değerlerinde değişiklik olması ihtimaline bağlı yükümlülükler

MADDE 22 – (1) Teminat tamamlama zorunluluğu bulunan bir türev işlem veya diğer yükümlülükler için verilen teminatın birinci kalite likit varlık niteliğini haiz olmayan

bir varlık olması durumunda, teminatın değerinde düşüş meydana gelme ihtimaline karşı teminatın nominal değeri üzerinden nakit çıkışı hesaplanır.

(2) **(Değişik:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Birinci fıkrada belirtilen işlemler veya diğer yükümlülükler için, alınan teminatların bankanın tekrar likidite temini için kullanabilmesinde herhangi bir yasal veya operasyonel sınırlama bulunmaması halinde, verilen teminatlar alınan teminatlar ile aynı karşı taraf bazında netleştirilebilir. Netleştirme yapılırken alınan teminatlar Ek-1 ve Ek-2’de yer alan cetvelde, ilgisine göre birinci kalite likit varlıklar, 2A kalite likit varlıklar veya 2B kalite likit varlıklar için belirlenen dikkate alınma oranları üzerinden, verilen teminatlar tamamı üzerinden dikkate alınır.

(3) Aracılık hesaplarında izlenen teminatlar sadece konu oldukları işlemle ilgili ödemelere ilişkin nakit çıkışlarının netleştirilmesinde kullanılabilir.

Alınan teminatların karşı tarafça her an geri istenebilme ihtimaline bağlı yükümlülükler

MADDE 23 – (1) Sözleşmede belirtilenden fazla tutarda alınan ve bankanın tekrar likidite temini için kullanabilmesinde herhangi bir yasal veya operasyonel sınırlama bulunmayan teminatların, karşı tarafça talep edilme hakkı olması durumunda, söz konusu fazla tutar nakit çıkışı olarak değerlendirilir.

Teminatların karşı tarafa verilme tarihinin gelmesinden kaynaklanan yükümlülükler

MADDE 24 – (1) Bankanın teminat verme yükümlülüğü altına girdiği bir sözleşmenin mevcut olması ve söz konusu teminatın verilme tarihi geldiği halde karşı tarafça bankadan henüz talep edilmemiş olması durumunda bahse konu teminat tutarı nakit çıkışı olarak değerlendirilir.

Alınan teminatlardan yüksek kaliteli likit varlık olanların bu türden olmayan teminatlarla değiştirilme ihtimaline bağlı yükümlülükler

MADDE 25 – (1) Teminat olarak alınan ve banka tarafından tekrar likidite temin etme işlemlerinde kullanılmasına yönelik herhangi bir yasal veya operasyonel sınırlama bulunmayan yüksek kaliteli likit varlıkların bankanın onayı aranmaksızın, karşı tarafın bu varlıkların bu türden olmayan varlıklarla değiştirilmesini talep etme hakkı bulunması durumunda, teminat olarak alınan yüksek kaliteli likit varlık nakit çıkışı olarak dikkate alınır.

Türev işlemler ve diğer yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerlerinde değişiklik olması ihtimaline bağlı yükümlülükler

MADDE 26 – (Değişik:RG-20/8/2015-29451)¹

(1) Türev işlemler ve diğer yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelebilecek değişimlerin teminat tamamlama yükümlülüğü doğurduğu durumlarda; her bir işlem veya yükümlülük için otuz günlük dönemler itibarıyla gerçekleşmiş net teminat akışlarının mutlak değeri hesaplanır. Son 24 ay için hesaplanan en büyük mutlak değer içerisinde nakit çıkışı olarak dikkate alınır. Akış geçmişi 24 aydan kısa olan türev işlem ve diğer yükümlülükler için işlemin başladığı tarihten itibaren hesaplama yapılır.

(2) Birinci fıkra uygulamasında, özel netleştirme sözleşmesinin mevcut olması halinde, sözleşmeye konu olan aynı karşı taraf ile yapılan tüm işlemlere ilişkin gerçekleşmiş nakit çıkışları nakit girişleri ile netleştirilebilir.

Cayılamaz veya şarta bağlı olarak cayılabilir diğer bilanço dışı borçlar

MADDE 27 – (Değişik:RG-20/1/2016-29599)⁽³⁾

(1) Cayılamaz veya şarta bağlı olarak cayılabilir diğer bilanço dışı borçlara ilişkin nakit çıkışları, likidite karşılama oranı hesaplamasında beşinci, altıncı ve yedinci fıkralarda yer alan taahhütler hariç olmak üzere, yükümlülüğün karşı tarafına göre dikkate alınır.

(2) Bu Yönetmelik uygulamasında cayılamaz veya şarta bağlı olarak cayılabilen diğer bilanço dışı borçlar;

a) Müşterilerin finansal piyasalardan temin edilmiş borçları için verilen ödeme taahhütleri,

b) Müşterilerin finansal piyasalardan henüz temin edilmemiş borçları için verilen ödeme taahhütleri ile garanti, kefalet ve taahhütler dahil bilanço dışı diğer yükümlülükler, olarak sınıflandırılır.

(3) Müşterilerin finansal piyasalardan temin edilmiş borçları için verilen ödeme taahhütleri, müşterinin temin ettiği borcun vadesine otuz gün veya daha az süre kalan tutarı üzerinden nakit çıkışı hesaplamasına dahil edilir. Temin edilen borcun vadesine otuz günden fazla süre kalan kısmı için verilen ödeme taahhütleri hesaplamada dikkate alınmaz. Finansal piyasalardan henüz temin edilmemiş borçlar için verilen ödeme taahhütleri ile garanti, kefalet ve taahhütler dahil bilanço dışı diğer yükümlülükler taahhüt tutarı üzerinden vadesine bakılmaksızın nakit çıkışı hesaplamasına dahil edilir.

(4) Cayılamaz veya şarta bağlı olarak cayılabilir diğer bilanço dışı borçlar, yüksek kaliteli likit varlıklar ile teminatlandırılmış olmaları ya da yükümlülük nakde dönüştüğünde bu türden teminatların bankaya verileceğine ilişkin bir sözleşmenin bulunması, teminatların banka tarafından tekrar likidite temin etme işlemlerinde kullanılmasına yönelik herhangi bir yasal veya operasyonel sınırlama bulunmaması, yükümlülüğün nakde dönüşmesi ihtimali ile teminatın piyasa değeri arasında yüksek bir korelasyon bulunmaması ve likidite karşılama oranı hesaplamasında teminatların yüksek kaliteli likit varlık olarak dikkate alınmamış olması durumunda alınan teminatlar ile netleştirilebilir.

(5) Bu maddenin uygulanmasında, banka müşterisinin açığa satış işlemlerinden kaynaklanan pozisyonunu başka bir müşterinin yüksek kaliteli likit varlık niteliğinde olmayan bir teminatı ile karşılanmasından kaynaklanan cayılamaz taahhütler, müşterinin teminatını çekme, bu nedenle bankanın söz konusu pozisyonu banka dışından temin etme zorunluluğu ihtimaline karşı doğabilecek nakit çıkışı olarak dikkate alınır.

(6) Dış ticaretin finansmanı ile finansal ürünler dahil mal ve hizmet alımına ilişkin ödeme/alım/aracılık taahhütleri ile bu amaçla verilen diğer gayrinakdi krediler işlemin karşı tarafına bakılmaksızın diğer cayılamaz veya şarta bağlı olarak cayılabilir bilanço dışı borç olarak değerlendirilir.

(7) Cayılamaz veya şarta bağlı olarak cayılabilir diğer bilanço dışı borçlardan yukarıda yer alan fıkralar kapsamında değerlendirilemeyenler ile bankanın konsolide etmediği ancak asli likidite sağlayıcısı olduğu azınlık paylarının veya iştiraklerinin likidite gereksinimleri, diğer cayılamaz veya şarta bağlı olarak cayılabilir diğer bilanço dışı borçlar olarak nakit çıkışına konu edilir. Azınlık payları veya ortak girişimlere ilişkin nakit çıkış tutarları, bankanın iç denetim birimi tarafından onaylanan bir yöntem ile belirlenir.

Herhangi bir şarta bağlı olmaksızın cayılabilir diğer bilanço dışı borçlar

MADDE 28 – (1) Likidite karşılama oranı hesaplamasında herhangi bir şarta bağlı olmaksızın cayılabilir diğer bilanço dışı borçlara ilişkin nakit çıkışları, yükümlülüğün karşı tarafına göre bir ayırım yapılmaksızın dikkate alınır.

Nakit girişleri

MADDE 29 – (1) **(Değişik:RG-20/8/2015-29451)**¹ Nakit girişleri, bilanço içi ve bilanço dışı işlem ve varlıklara Ek-1 ve Ek-2’de yer alan cetvelde belirtilen ilgili dikkate alınma oranları uygulanmak suretiyle likidite karşılama oranı hesaplamasına dahil edilir.

(2) **(Değişik:RG-20/8/2015-29451)**¹ Sözleşmeye dayalı işlemlerin üçüncü fıkra hükmü saklı kalmak kaydıyla vadesine otuz gün ya da daha kısa süre kalmış olan nakit girişleri likidite karşılama oranı hesaplamasına dahil edilir. Vadesine otuz gün ya da daha

kısa süre kalan faiz/kâr payı ve gelirlere ilişkin nakit girişleri ilgili oldukları işlem ve varlıklar üzerinden dikkate alınır.

(3) Vadesiz veya vadesi belli olmayan alacakların otuz gün ya da daha kısa süre içerisinde tahsil edilmesi gereken asgari anapara, komisyon, temettü, katkı payı ya da faiz/kâr payı ödemeleri nakit girişi olarak kabul edilir.

(4) Nakit giriş tarihi belirlenirken yapılan sözleşme gereği müşteriye tanınan en son ödeme tarihi dikkate alınır.

(5) **(Değişik:RG-20/8/2015-29451)**¹ Aşağıda belirtilen teminatlı alacaklara ilişkin nakit girişleri işlemin karşı tarafına bakılmaksızın teminatın türüne göre hesaplama dâhil edilir. Yabancı para cinsinden bir alacağın teminatının Türk Lirası olması durumunda bu alacak yabancı para likidite karşılama oranı hesaplamasında teminatlı alacak olarak değerlendirilmez.

- a) Ters repo,
- b) Menkul kıymet ödünç alma işlemleri,
- c) Kredili menkul kıymet işlemleri,
- ç) Teminat swapları.

(6) Yüksek kaliteli likit varlık kapsamında yer almayan menkul kıymetlerin anapara, faiz/kâr payı, katkı payı veya temettü ödemeleri, teminatlı olup olmadıklarına ve karşı tarafına bakılmaksızın nakit girişi hesaplamasına dahil edilir.

(7) **(Değişik:RG-20/8/2015-29451)**¹ Türev işlemlerin nakit girişleri karşı tarafına bakılmaksızın 20 nci maddede belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde hesaplama dâhil edilir.

(8) **(Değişik:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Yatırımcıların alım satım konu varlıklarının korunmasına ilişkin düzenlemeler çerçevesinde yatırım kuruluşlarının varlıklarından ayrı hesaplarda izlenen yatırımcı hesaplarında yer alan varlıkların serbest bırakılan kısmı ancak yüksek kaliteli likit varlık niteliğini haiz olması halinde nakit girişi olarak dikkate alınır.

(9) **(Ek:RG-20/1/2016-29599)**⁽³⁾ Beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci fıkralarda belirtilen işlem ve varlıklar dışındakiler teminatlı olup olmadıklarına bakılmaksızın işlemin karşı tarafına göre nakit girişi hesaplamasına dâhil edilir.

Nakit girişi hesaplamasına katılmayan işlem ve varlıklar

MADDE 30 – (1) Aşağıda belirtilen işlem ve varlıklar üzerinden nakit girişi hesaplanmaz.

- a) Yüksek kaliteli likit varlıklar.

b) 1/11/2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca donuk alacak olarak sınıflandırılan veya otuz gün içerisinde ödemesinde gecikme beklenen alacaklar ile şarta bağlı olan işlemler.

c) **(Değişik:RG-20/8/2015-29451)**¹ 29 uncu maddenin üçüncü fıkrası saklı kalmak kaydıyla müşterilere tahsis edilen ve her an kullanabilir olan kredi limitlerinin kullanılmış kısımları.

ç) **(Değişik:RG-20/8/2015-29451)**¹ Vadesine otuz gün ya da daha az süre kalan bir teminatlı alacağın teminatının bankanın vadesi otuz günden daha uzun vadeli bir açığa satış işleminden kaynaklanan pozisyonunun karşılanması için kullanıldığı işlemler.

d) Temin edilen gayri nakdi krediler, teminat mektupları, garantiler, kefaletler ve taahhütler.

e) Kredi kuruluşları veya finansal kuruluşlara depo edilen operasyonel mevduat/katılım fonu.

f) TMS uyarınca finansal varlık olarak sınıflandırılmayan varlıklara ilişkin nakit girişleri.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Likidite Karşılama Oranına İlişkin Raporlama ve Oransal Sınırlara Uyumsuzluk

Likidite karşılama oranına ilişkin raporlama

MADDE 31 – (Değişik:RG-20/1/2016-29599) ⁽³⁾

(1) Haftalık bazda raporlanacak konsolide olmayan toplam ve yabancı para likidite karşılama oranlarına ilişkin Ek-1’de yer alan cetvel ile aylık bazda raporlanacak konsolide toplam ve yabancı para likidite karşılama oranlarına ilişkin Ek-2’de yer alan cetvel Kurulca belirlenecek sürelerde Kuruma gönderilir.

Oransal sınırlara uyumsuzluk

MADDE 32 – (1)(Değişik:RG-20/1/2016-294599)⁽³⁾ Toplam ve yabancı para likidite karşılama oranlarının 4 üncü maddenin dördüncü fıkrasında belirtilen oranlardan düşük olması veya düşük olmasının beklenmesi halinde nedenlerin ve alınması planlanan önlemlerin Kuruma ivedilikle bildirilmesi zorunludur.

(2)(Değişik:RG-20/8/2015-29451)¹ Konsolide olmayan toplam ve yabancı para likidite karşılama oranlarında oluşan uyumsuzluğun takip eden iki hafta içinde giderilmesi zorunludur. Bir takvim yılı içerisinde konsolide olmayan toplam ve yabancı para likidite karşılama oranları, giderilen uyumsuzluk dâhil altı defadan fazla uyumsuz olamaz.

(3) Bir takvim yılı içerisinde konsolide toplam ve yabancı para likidite karşılama oranlarında arka arkaya iki kez uyumsuzluk gerçekleştirilemez, giderilen uyumsuzluk dâhil iki defadan fazla uyumsuzluk gerçekleştirilemez.

ALTINCI BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Likidite karşılama oranına ilişkin uygulama

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin 4 üncü maddesi hükmünün uygulanmasında 1/1/2019 tarihine kadar uygulanacak toplam ve yabancı para likidite karşılama oranları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının uygun görüşü alınarak Kurul tarafından belirlenir.

Konsolide toplam ve yabancı para likidite karşılama oranlarının hesaplanma yöntemine ilişkin uygulama

GEÇİCİ MADDE 2 – (Değişik:RG-28/2/2017-29993)

(1) 4 üncü maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarının uygulanmasında konsolide toplam likidite karşılama oranı ile konsolide yabancı para likidite karşılama oranı 1/1/2018 tarihine kadar ayın son günü itibarıyla hesaplanır.

Raporlama başlangıç tarihi

GEÇİCİ MADDE 3 – (1) Bu Yönetmeliğin 31 inci maddesi kapsamında Kuruma yapılacak raporlama 1/4/2014 tarihinde başlar.

Yürürlük

MADDE 33 – (1) Bu Yönetmeliğin 4 üncü maddesinin dördüncü fıkrası ile 32 nci maddesi 1/1/2015 tarihinde, diğer hükümleri 1/1/2014 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 34 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı yürütür.

